

2. n.

MÚLTIDÉZŐ

NAGYATÁD

2 n .

Szerkesztette:
Szőke József

A honfoglalás 1100.
és Nagyatád várossá nyilvánításának 25. évfordulója tiszteletére
kiadta
Nagyatád Város Millecentenáriumi Bizottsága
1996. évben

Felelős kiadó:
Ormai István
polgármester

Készítette a Nagyatádi Nyomda Kft.
1000 példányban
Felelős vezető: Takács Ferenc

262000 – N. Ny. Kft.

Múltunkról, jelenünkről

Minden településnek van saját élete; múltja, jelene és jövője. A falvak, városok sorsát a történelem fordulatai, a természeti erők, a gazdasági folyamatok, de leginkább az ott élő emberek alakítják. Korszakok, rosszabb és jobb időszakok, évek váltják egymást, ahogy az országban és ahogy egy-egy ember életében is így van.

A jelenben élve nap mint nap azon gondolkodunk, dolgozunk, hogyan tudunk a felmerülő problémákra, feladatokra minél jobb választ adni. Eközben előre tekintünk, jövőnket, lehetőségeinket kutatjuk. Az a szándékunk, hogy előrevigyük településünket, hogy fejlődjön, gazdagodjon Nagyatád. A célokat az itt élő emberek javára, érdekében, de utódainkat is szolgálva kell megfogalmaznunk. Hogy a városfejlesztés jelentős, hosszú távú kérdéseiben a mostani igények, feltételek mérlegelésével helyesen dönthessünk, fontos ismernünk lakóhelyünk eddigi történetét, annak egyes korszakait. Most, amikor a városátavatás 25. évfordulójához érkezünk, érdemes ilyen szemmel is visszatekintenünk.

Amikor Atádot gazdasági fejlődése eredményeként Mátyás király 1475-ben vásártartási joggal ruházta fel, évtizedekre meglódul, gyarapszik, a környék kereskedelmi központja lesz: vásáros hely. Meghatározta a település életét a ferences rend 1731-es letelepedése. Szorosan vett egyházi szerepükön túl műveltséget, országos kitekintést, kapcsolatokat, munkakultúrát, erkölcsi normákat hoztak. Templomuk, rendházuk építésével a község arculatát is jelentős mértékben alakították.

A XIX. század utolsó harmadában kezdett kibontakozni Atád első igazán virágzó korszaka.

Törvénykezési központtá vált, egyre több lett az iparos, kézműves, kereskedő, kialakult a polgárság. A századfordulón indult a dohányfermentáló, a paszomántgyár, a lekvárfőző üzem, a nyomda működése. Létrejött a vasúti közlekedés. Megindult a fejlődés, mert voltak okos gazdálkodók, kezdeményező vállalkozók, s ez nekik köszönhető. Az emberek mindinkább városnak tekintették lakóhelyüket, iskolákat alapítottak, takarékpénztárakat nyitottak, megépítették a Széchenyi téri épületeket – köztük a Korona Szállóval, a Mike házzal. Szobrot állítottak Kossuth Lajosnak és a Hősöknek, elültették a most is virágzó vadgesztenyefákat.

Megnyitották az Artézi Fürdőt és kiadták a Nagyatádi Hírlapot. Pezsgő gazdasági és közélet alakult ki, értéket teremtettek és őriztek elődeink.

A II. világháború után szinte mindent újra kellett kezdeni, s van olyan, amit csak most tudunk ismét folytatni... Egy másfajta fejlődés kezdődött a pusztítás, az árnyékos évek után. A település arculata rohamo-

san változott meg, új közintézmények sora létesült, s átépült az egész városközpont. A városrendezés, építés megváltoztathatatlan eredményű, értékes időszaka volt ez. Ismét gazdagodott, megújult Nagyatád. Maradandó, meghatározó szerepű létesítmények készültek el ekkor; köztük a kórház, a két általános iskola, az óvodák sora, a művelődési ház, a város-háza, végül 1989-ben utolsóként a strand... A hatvanas évektől közel három évtizeden át a második fejlődő, virágzó korszakát élte Nagyatád, lett város 1971-ben, s kapott Hild érmet 1983-ban.

Fentebb arról írtam, milyen erők befolyásolják egy település sorsát. A legtöbb olyan, amire nincs hatásunk, viszont a településen élő emberek mi vagyunk. Mindig a jelenkor nemzedéke ragadja meg, vagy hagyja elveszni a lehetőségeket, neki kell válaszolni a kérdésekre, a kihívásokra. Persze mindig mások a körülmények, a feltételek. A felidézett két korszakban élők munkájukkal a fejlődés útjára vezették lakóhelyünket. Köszönet érte! Tanuljunk tőlük, jól lássuk példájukat. Kövessük bennük azt ami ma is érték, ami megőrzendő, ne hagyjuk elveszni amit építettek, teremtetek!

Nekünk a ma valóságához kell igazítani lépéseinket, döntéseinket. Pótoljuk a megöregedett gesztenyefákat, felújítjuk a középületeket és elkezdjük Nagyatád továbbépítését...

A várossá avatás 25 éves évfordulóján távolabb néztem vissza az időben. Egyrészt azért, mert az említett események, a felidézett korszakok nem hagyhatók ki gondolkodásunkból, másrészt a település régmúltját is felidéző múzeum nyílik 1996. április 26-án Nagyatádon. Városi Múzeum, amely vigyázza a múlt emlékeit. Őrzi a tárgyakat, a dokumentumokat, az emlékeket. Bennük, rajtuk keresztül embereket őriz meg, s velük munkájukat cselekedeteiket, alkotásaikat és szellemiségüket. Talán a figyelmes nagyatádi számára sejteni reményeiket, küzdelmeiket, mindennapjaikat is. Mi vagyunk az örökösök! Miénk, Nagyatádiaké a város múltja, a múzeum, az elődök története. Miénk a jelenkor, s a jövő építésének felelőssége. A várossal való gondolkodásunkban biztos, hogy segít a visszatekintés, a példa.

Ormai István
polgármester

Nagyatád és környéke a középkorban

A Somogy megye múltjából levéltári évkönyv 7. száma 1976-ban közölte Jankovich – B. Dénes tanulmányát „Adatok a Rinya – völgy középkori településtörténetéhez” címmel. Az idézett tanulmány a szerző által az ELTE Régészeti Intézetéhez 1974-ben benyújtott államvizsga dolgozat rövidített, átdolgozott változata.

Szívesen vállalkoznánk a mű teljes leközlésére füzetünkben, de sajnos ezt terjedelmi, anyagi korlátaink miatt nem tehetjük meg. Ezért a tanulmányból a közvetlen nagyatádi és környékbeli adatokat kiemelve ismer-tetjük meg az olvasót Jankovich – B. Dénes kutatásainak eredményével.

(A szerk.)

Somogy megye régészeti lelőhelyeit először Kocztur Éva foglalta össze. 1964-ben megjelent dolgozatát 1970-ben követte egy másik, kisebb lélegzetű közlemény. Az előbbi az addigi megjelent régészeti irodalomban fellelhető összes lelőhely kataszter-szerű gyűjteménye, melyet a szerző csak helyenként egészített ki terepbejárásokkal. Az utóbbi, Draveczy Balázs munkája, az őskori lelőhelyek összefoglalását adja, kizárólag a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum anyagára támaszkodva. Az említett gyűjteményeket tanulmányozónak azonnal feltűnik a megyére vonatkozó régészeti irodalom csekélysége, és az, hogy a meglévők is elsősorban a Balaton vidékét és Külső-Somogyot tárgyalják.

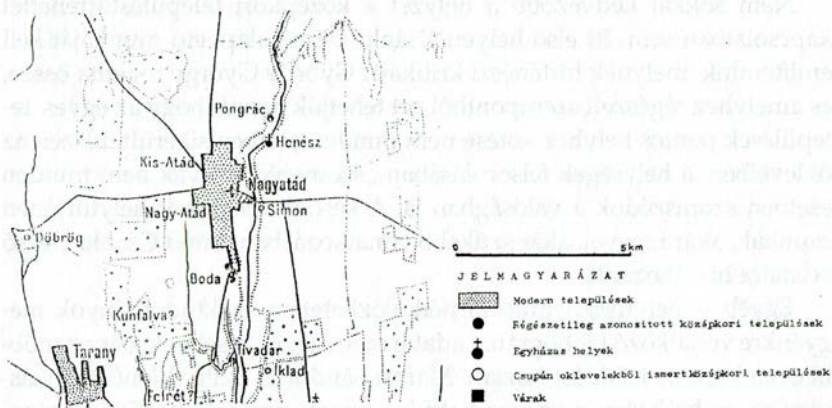
Nem sokkal kedvezőbb a helyzet a középkori településtörténettel kapcsolatban sem. Itt első helyen Csánki Dezső alapvető munkáját kell említenünk, melynek történeti kritikáját Györffy György foglalta össze, és amelyhez régészeti szempontból azt tehetjük hozzá, hogy az egyes települések pontos helyhez kötése nem minden esetben sikerült, hiszen az oklevélben, a helységek felsorolásában „szomszéd” falvak nem minden esetben szomszédok a valóságban is. A később megjelent helytörténeti munkák, akár megyei, akár szűkebb vonatkozásban, mind Csánki Dezső adataira hivatkoznak.

Egyéb, a helytörténetírásnál nélkülözhetetlen szaktudományok me-gyénkre vonatkozó bibliográfiai adatai még szegényesebbek, bár az utóbbi évek jelentős fejlődést hoztak. Marosi Sándor és Szilárd Jenő munkás-sága révén behatóan megismerhettük a megye geológiai fejlődéstörténetét és földrajzi viszonyait.

A Somogy megyei Levéltár új kiadású évkönyvei sok figyelemre méltó adattal és tanulmánnyal járultak hozzá a megye középkori történetének jobb megismeréséhez. Nemrégiben jelent meg nagyszabású, több

éves munka eredményeként a Somogy megye földrajzi neveit tartalmazó gyűjtemény, és a Somogy megyei Múzeumok új évkönyve is.

Tanulmányunkkal tehát egy viszonylag kevésbé kutatott terület középkori történetének megismeréséhez kívánunk adatokat szolgáltatni mind a szakembereknek, mind pedig a helytörténettel foglalkozó érdeklődőknek. Fő feladatnak tekintettük a korai magyar középkorra vonatkozó írásos források összegyűjtését, lehetőleg a teljességre törekedve, ezenkívül igyekeztünk átnézni az Országos Levéltárban, illetve a kaposvári levéltárban hozzáférhető okleveleket, hogy legalább változatos képet kapjunk a Rinya-vidék középkori lakott helyeiről, illetve azok birtoklástörténetéről, hogy a lehető legpontosabban helyhez tudjuk őket kötni. Vizsgálódásunkat kiterjesztettük a 16-19. századi kiadatlan levéltári forrásanyagra is, de – tekintettel beláthatatlan tömegére – kizárólag csak településtörténeti vonatkozásban. Felhasználtuk a 16. századi dicalis és egyéb összeírásokat is. Nem törekedtünk viszont teljességre a végvárak, a végvári harcok történetének a leírásában sem, csupán a régészeti jellegű adatokat (építkezés, átépítés, illetve romlás, pusztulás stb.) gyűjtöttük össze, vagy azokra voltunk tekintettel, melyek a környék falvainak pusztulását eredményezték, vagy eredményezhették. A hódoltság utáni forrásokból (családi levéltárak, határjárások) elsősorban a korábbi állapotokra, az elpusztult falvak helyére, a régészeti objektumokra (földvár, sánc stb.) gyűjtöttünk adatokat.

Mindezek ismeretében helyszíni szemlék során, régészeti terepbejárásokkal próbáltuk meg hitelesíteni, pontosan helyhez kötni a forrásokból megismert középkori településeket. Az egyes lakott helyeket a mai közigazgatási beosztásuk szerint csoportosítva tárgyaljuk.

Nagyatád

A középkor folyamán két ilyen nevű falu létezett egymás mellett. Nagyatád és Kis-Atád. Először 1190-ben említik, amikor Kazud centurio földet adományozott Atád határában a hozzá tartozó rétekkal és berkekkel együtt a zselicszentjakabi bencés apátságnek. Később a királyné birtoka lett, ezt bizonyítja az az 1284-ben kelt oklevél is, melyben Erzsébet, az ifjabb királynő, az Atád nevezetű „terra seu villa”-ját a kunok elleni harcokban szerzett érdemeiért Lukácsnak (iuveni vestro) adományozza. 1309-ben „terra seu possessio”-nak mondják, és Feenes-i Bagun fia Lukács 40 márkáért adja el a pécsi káptalan előtt Mike mesternek. A pápai tizedjegyzékek szerint Péter nevű plébánosa 25 garast fizetett. A plébánia a segesdi esperességbe tartozott. 1382-ben – bár még falunak mondják – már polgárok (cives) is laktak benne. Ekkor már Segesd város tartozékaként a mindenkori királyné személyes ellátására rendelt birtok. Ezt erősíti meg egy 1389-ből származó oklevél is, amelyben Zsigmond király Mária királynő hozzájárulásával zálogosítja el az egész segesdi királynéi uradalmat – köztük Atádot is – Zámbo Miklós tárnokmesternek. 1395-ben Kővágóörsi György kapja cserébe Látrány birtokáért mindkét Atádot és az atádi vámot is. Ez utóbbit azonban egy évvel később visszavette a király, és a szomszédos Baráti helységgel kárpótolta. 1399-ben adományát ebben a formában újra megerősíti. 1402-ben birtokosa perbe keveredett a Korpádiakkal, a jobbágyain elkövetett erőszakoskodások miatt. 1402-ben Szt. György plébániáját is említik, melynek filiális kápolnája volt az előbb említett Barátiban. Egy évvel később Atádot a király Kővágóörsi (Batthyány) Györgynek és fiainak hűtlensége miatt Tapson-i Anthimus Jánosnak adja. Ebben, és a következő esztendőben azonban Atád többször cserél gazdát. A király aszerint ítélte hol a Batthyányoknak, hol Tapson-i Jánosnak, hogy melyikük jelent meg előtte legutóbb, új bizonyítékokat hozva birtokjogainak érvényesítésére. Az ügy végül is 1405-ben azzal zárult le, hogy Zsigmond visszaadja Batthyány György fiainak az elvett birtokokat. 1427-ben Atád-i Bálint a pápához fordul kérvénnyel. 1430-ban szintén az Atád és Henész közötti révet említik. 1443-ban Batthyány Albert özvegye és fiai panasszal fordultak a megyei hatóságokhoz, Gordova-i Fanch Péter ellen, aki korpádi familiárisaival Atádra tört, 28 jobbágysessiot felégetett, a templomot kirabolta, és egyéb erőszakos cselekményeket követett el. 1450-ben szerepel először a Nagyatád, illetve Kisatád elnevezés. 1452-ben az atádi vám a Marczaliak kezében volt, melyet Gersei Petőnek és Lászlónak zálogosítottak el. 1462-ben Batthyány Boldizsár csak részbirtokosnak nevezi magát Atádon. 1464-ben időlegesen nőági örökösödés révén a Gordova-i Fanchy család ren-

delkezett az atádi Batthyány-részek fölött. 1475-ben Mátyás király Atádot földesurai egyedüli joghatósága alá helyezi, és heti- és országos vásártartási joggal ruházza fel. Ez tulajdonképpen mezővárosi jogokat jelentett, bár továbbra is possessionak nevezik az oklevelek. 1482-ben az Alapi és Batthyány család Gezt-i Ferencsel pereskedett, mely pernek többek között Atád, Ötvös, Szabás és Zamárd is tárgya volt. Hasonló, kisebb jelentőségű hatalmaskodási per zajlott 1486-ban a Marczaliakkal. 1494-ben az atádi plébános is szerepel abban az egyházi perben, amelyet fehérvári káptalan indított jogai védelmére. 1506-ban ismét a Batthyányak tulajdonában láthatjuk viszont Atádot, ugyanúgy mint 1516-ban.

1536-ban 37 háza volt. 1542-ben Lukács nevű plébánosa 50, a Báthory család pedig 56 dénár egyházi tizedet fizetett. 1546-ban Alga Mátyás szerepel a portális összeírásokban 14 portával, 12 pauperrel és 7 desertummal. Érdekes összehasonlításra nyílik alkalmunk az 1548-as adatok alapján. A portális összeírásban Batthyány Ferenc birtokaként 7 portát, 18 paupert és 10 desertumot soroltak föl. Ugyanebből az évből van egy összeírás a Batthyány család levéltárában, mely a jobbágyok neveit és a telek nagyságát sorolja fel. Feltehető tehát, hogy a „családi házi használatra” szánt számadásról van szó. E szerint Nagyatádon 14 fél jobbágytelkes, 2 negyedtelkes és 14 negyed teleknél is kevesebb földdel rendelkező jobbágy élt, Kisatádon pedig 9 féltelkes és 9 negyedteleknél is kevesebb földtulajdonú jobbágy volt. 1549-ben 11, 1555-ben 4 portája került összeírásra. 1556-tól néptelen, lakói a török elől Segesdre menekültek. 1564-ben 1, 1598-ban 9 házat írták össze. A török adórajstromok viszont 1554-ben Nagyatádon 8, Kisatádon 7, 1565-66-ban 12, illetve 5 házat jeleznek 1617-ben szintén 12 házat találtak a török adószedők.

Nagy- és Kis-Atád nagyjából a mai város területén volt, Kis-Atád esett északabbra, a mai somogyszobi országút közelébe, ahol temetőjét meg is találták. Nagy-Atád feltehetően a Rinya-parton, Henésszel szemben állt.

Bodvica

A középkorban Boda, Bodofalva néven szerepelt. A pápai tizedjegyzékekben ezen a területen szerepel egy Rotunda Ecclesia, melyet kétségkívül Bodvicával azonosíthatunk egy 1733-ból származó egyházlátogatás alapján.

A település maga igen ritkán bukkan fel az írásos forrásokban, csupán 1482-ben hallunk róla. 1536-ban Bodai Tamás és Zalay Pál voltak a birtokosai, összesen 18 portája volt. 1542-ben Boday Lukács, Zlakowith János és Horváth Péter neve szerepel, összesen 5 portával. 1545-ben puszta, egészen 1564-ig. 1565-66-ban 6 háza volt, 1571-ben 4, 1581-ben pedig Babócsához tartozónak mondják a török adóösszeírások. 1636-ban Bér

Benedek tulajdonában volt, mint lakott hely. 1660-ban Zankó Miklós birtoka. 1713-ban ezer méterrel északabbra települt.

A bodvicai temetőbe vezető út keleti oldalán, valamint a mai temető környékén, a Rinya mellett vonuló magas hátón sok középkori kerámia-töredék gyűjthető. A temetőben még ma is kivehetők a rotunda maradványai, a környező sírok földjében úgyszintén középkori eredetű törmelék figyelhető meg.

Döbrög

Döbrög-pusztá a Berzencére vezető országút déli oldalán, Nagyatádtól mintegy 2 kilométernyire nyugatra, egy észak-déli irányú dombvonulaton helyezkedik el.

A középkorban kisebb lakott hely lehetett, Debreg, Debrek néven fordul elő nemesi névben 1414-ben, 1423-ban. 1454-ben Tarany határjárásakor vadum Debred néven említik. 1518-ban szintén nemesi előnévként találkozhatunk vele. (Debrek-i Huszár István)

A terület jelenleg is beépített, így régészeti lelet nem található. A középkori település tőle nyugatabbra, a Taranyi-Rinya partvidékén lévő erdőben terülhetett el.

Henész

A pápai tizedjegyzékekben említik először Heuizd néven. Plébániája a segesdi főesperességhez tartozott. András nevű papja 1333-ban 8 latot fizetett. 1388-ban Zsigmond király az esztergomi érseknek adta a korábban Korpádi János és László kezén lévő Henyz birtokot, melyet hűtlenségük következtében vesztek el. 1395-ben csere folytán az esztergomi érsektől az Inakodi család kezére került. 1408-ban Gordovai László, volt szlavón bán kapja jutalmul, a főnemesek lázadása idején a király iránt tanúsított hűsége jutalmául. Ugyanebből az oklevélből tudjuk meg azt is, hogy egy Henyzd-i Mihály nevű nemes is élt Henészen. A pécsi prépost, aki ideiglenesen kezelte a birtokot, egy hónappal később át is adta az új tulajdonosoknak. 1429-ben révátkelőhelyet említenek, melyen Atádra lehet átjutni (Locus Henizreue in possessione Athad.) 1448-ban határper folyt alsólindvai Bank Pál és Thamasi Henrik között, melyben kadarkúti és henészi birtokok is szerepelnek, tehát ők is részbirtokosok voltak.

1455-ben V. László is megerősíti Gordova-i Fanchy Frankot Henész birtokában. Úgy tűnik ők voltak a legerősebb birtokosok a környéken a 15. században. Simonfalva (Simongát) és Korpád is az övék volt, de földjeik egészen a Balatonig terjedtek. 1462-ben ismét az előbb említett Lindvai családról hallunk: itt lévő birtokaikat Chapy Andrásnak zálogosítják el. 1489-ben Gordova-i Fanchy Gáspár és János kötnek birtokcsere szerző-

dést, amelyben Henész is szerepel. 1495-ben II. Ulászló Bwthkay Péter tárnoknak, tatai és komáromi várnagyának adományozza többek között a Henész birtokkal kapcsolatos összes királyi jogokat is. Ebből az oklevélből kitűnik, hogy a Gordovai Fanchy család – legalábbis egy időre – elvesztette összes birtokait, és azokat Bwthkay Péter kapta. Egy 1498-ban kelt oklevél részletesen le is írja hogy történt ez: Bwthkay Péter felesége Gordovai Fanchy Gáspár leánya volt. A birtok azonban hamarosan visszaszállt a Fanchyakra. Ezt jelzi az is, hogy 1514-ben Fanchy János másolatot kért az 1455-ös oklevélről (lásd fentebb), de legfőképpen az, hogy a 16. századi dica-jegyzékekben kizárólag a Fanchyak vannak feltüntetve birtokosként. 1534-36-ban 1, 1546-ban 8, 1548-ban 2, 1549-ben 1 portája volt, 1542-44-ben 50-38 dénárt fizetett. 1557-ben már teljesen el volt pusztulva, és nem is tudunk róla közel 150 évig semmit, 1696-ban szerepel ismét a neve.

A henészi temető északi végében lévő dombon középkori téglá- és épületmaradványok, a sírok földjében pedig sok patics- és kerámiatöredék található. A temetővel átellenben, az út keleti oldalán szórványosan szintén középkori leletanyag gyűjthető. A helyi hagyomány is megerősíti, hogy a középkori falu ezen a helyen állt.

Kivadár

A középkorban Tivadar néven szerepelt. 1231-ben találkozunk először a nevével. Tyodor alakban, és a Tibold nemzetségbeli Tamás, Bodor és Tibold lábodi birtokának része. Ezután csak 1493-ban hallunk róla ismét, amikor Lipcsei Mihály panaszt tesz a nádornál mely szerint Bodai Miklós (a szomszédos Bodafalva földesura) Tivadar birtokon a Nyárvizén malmot építtetett, ami által az ő Gán pusztán lévő malma és rétje tönkrement. 1536-ban Boday Tamásnak 17, Zalay Pálnak egy portája volt itt. 1554-ben azonban már csak egy házat találtak. 1573-ban Czindery Pálé lett. 1636-ban Ferdinánd királytól Bodával együtt Tivadart is – mely ekkor is lakatlan volt – Bér Benedek kapta.

A kivadári temetőtől északnyugatra, a patak felé lejtő szántóföldön szórványosan középkori kerámia található. Valószínűleg itt lehetett a középkori Tivadar falu, mint azt a helynévi anyag is igazolja.

A fentebb említett Nyárvize minden bizonnyal a Rinyát jelenti, míg Gán puszta helynévileg ma ismeretlen, régészetileg sem azonosítható.

Pongrác

1399-ben említik először, amikor Pachud-i Haga Miklós és Lancreth, társaik nevében is, eladják a Somogy megyei Pongrach nevű lakatlan „possessio seu terra”-jukat, amely dél felől a két Athaad birtokkal, kelet felől pedig a Nyárvizével határos, Kővágóörsi Györgynek 210 forintért. 1542-43-ban Telek Pongrác néven Zeke István két porta után fizetett adót,

1548-ban pedig Szerdahelyi Istvánt említik birtokosaként, de ekkor már teljesen elpusztult. 1564-ben újra előjön, amikor is possessióként említik és Farkasfalvával együtt Farkas György kapja.

A fenti határok alapján a Nagyatádtól északkeletre, a volt Szollármalomtól délre talált régészeti lelőhellyel azonosíthatjuk.

Simonfalva (Simongát)

Nevével 1231-ben találkozhattunk először, ekkor Symon alakban szerepel és a Tibold nemzetség birtoka. Ugyanezen a néven jön elő 1352-ben és 1388-ban is. Valószínűleg a Korpádi család birtoka volt a 14. század folyamán, mivel 1388-ban a hűtlen Korpádi Jánostól a király elveszi, és az esztergomi érseknek adja. Az érsek azonban 7 év múlva Inakodi Kálmánnal, Lászlóval és Jánossal cseréli el itteni birtokát. 1408-ban az ideiglenesen a pécsi káptalan gondozására bízott Simonfalvát a király Gordova-i László volt szlavón bánnak adományozza a pártharcokban tanúsított királyhű magatartásáért. Ezt megelőzően Mesztegnyői Sarachus Mihály kezén volt Simonfalva, amely ekkor jelenik meg először ezen a néven az oklevelekben. Ettől az időtől kezdve végig a Gordova-i család birtokaként szerepel: 1455-ben V. László erősíti meg birtokában, 1489-ből pedig családi szerződés maradt ránk. 1496-ban nőági örökösödés folytán Bwthkay Péter királyi tárnokmester kezébe került, de 1514-ben ismét Gordova-i Fanchy Jánosé. A 16. századi összeírásokban folyamatosan a Fanchy család birtoka, 1534-1550 között átlagosan 2-3 porta után adózott. 1557-ben pusztá, többé nem említik.

Adatgyűjteményünkől összefoglalóan néhány általános tanulságot levonhatunk. Az első az, hogy az őskorhoz hasonlóan, a kora Árpád-korból is rendkívül kevés adattal rendelkezünk a területre vonatkozóan. A Rinya-völgy két legjelentősebb helysége, Atád és Babócsa az első, mely megjelenik a forrásokban, mindkettő a 12. század legvégén. A korai Árpád-kor birtoklástörténetére tehát csak feltételezhetünk. Atád és a déli részek: Barcs, Belcsa, Aranyos a segesi királynéi uradalom tartozéka volt a 14. században.

A királynéi birtokot Zsigmond számolta fel, Atád és környéke a Batthyányak kezére került, a keleti oldal (Henész, Simonfalva) pedig a Gordova-i Fanchy családé lett.

Vidékünk a középkorban kívül esett a nemzetközi és országos útvonalak köréből, de már a 12. században biztosan létezett egy regionális útvonal, mely Pécsről vezetett a Dráva-parton Ausztria felé, és az élőállat export fontos útvonala volt. Közben területünkön érintette Aranyost, Komlósdot és Babócsánál lépte át a Rinyát.

Atád szintén átkelőhely, közlekedési csomópont volt. Útjai közül kétégykívül a legjelentősebb a Kanizsa-Szigetvár közötti vámkerülő út, mely itt kelt át a Rinyán, és végül szintén vámhely lett a 14. században. Ezenkívül déli irányban, Babócsa felé is vezetett egy kisebb jelentőségű út. Bár várossá nyilvánító oklevele nincs, és az írásos források következetesen possessionnak mondják, mégis azt kell mondanunk, hogy az 1475-ös királyi oklevél, mely országos vásárjoggal ruházta fel, és mindenkori földesura joghatósága alá helyezi, mezővárosi kiváltságokat jelentett számára.

Sorrendben a harmadik átkelőhely Pácodnál alakult ki, ennek őrizetére épült az itteni kis végvár, amely szinte pontos hasonmása a Nagyatádtól ÉK-re lévő Várdombon lévő erődítménynek, mint azt alább látni fogjuk. Érdekes probléma a Rinya folyó nevének kérdése. Az okleveles adatokból egyértelműen az derül ki, hogy a Rinya folyót Nyárvízének, fluvius Nar-nak is nevezték egyidejűleg, az utóbbi elnevezés azonban a 16. században kihalt. A Rinya név különböző ortográfiai formákban 1269-től folyamatosan szerepel, a Nyár neve szintén 1269-től 1493-ig fordul elő. Hogy a két elnevezés azonos folyót takar, azt a következő tények bizonyítják: 1356-ban kelt oklevél szerint Felső-Pácod a Nyárvize mellett, Alsó-Pácod a Rinya partján volt. 1361-ben mindkét Pácodot a Nyár folyó mellett lévőnek mondják, közöttük volt Sármellék is. 1382-ben Felső-Pácod szerepel a Rinya partján. 1356-ban Németiszeg a Nyárvize bal partján volt, ugyanúgy mint Bark. Mint láttuk, tehát a két Pácod falut említik váltakozva hol egyik, hol másik folyó partján. A kérdés eddig egyértelmű lenne, hiszen feltételezésünk szerint Felső-Pácod valóban egy másik folyó, a Taranyi-Rinya partján volt, míg Egyházás- vagy Alsó-Pácod a két Rinya összefolyásánál. Ebből tehát következhetne az, hogy a Taranyi-Rinyát nevezték Nyárvízének, és csupán az oklevélben keveredett össze a két település pontos helye. A kérdést két további adat dönti el az előbbi feltételezés javára: 1399-ben Pongrác birtok kelet felől a Nyárvizével, dél felől pedig Atád birtokkal volt határos, 1493-ban pedig Tivadart (Kivadár) is a Nyár folyó partján lévőnek mondják.

A középkorban a Rinya völgyében összesen 41 lakott hely létezett, míg 1696-ban 12 helységet írtak össze! A török hódítás rovására írható tehát 21 település teljes pusztulása, ha leszámítjuk a korábban elhagyott, illetve csak időszakosan lakott helyeket. A 21 elpusztult helység nagy részére 1696-ban még emlékeztek, így nem csoda, ha hamarosan ugyanazon a helyen és néven újra megjelent a lakosság.

A vár

Érdekes a Nagyatád területéhez tartozó Várdomb esete. A ganajosi erődötől északra, a Rinya szabási ágának partján, közvetlenül a nagykorpá-

di határ mellett, egy meredek partkiszögellésen, átkelőhely mellett emelkedő homokdombon állt. K–É–Ny-ról a már említett Rinya folyója körül, délről pedig egy kb. 3 m mély és 4,5 m széles árok védi. Az erőd magassága kb. 10 m, megközelítően kör alakú, kb. 30 méteres felső átmérővel. Északkeleti részében közvetlenül a folyó fölött állhatott egy épület, valószínűleg őrtorony. A bolygatások nyomán kivehető kultúrréteg itt a legmélyebb, több méteres, míg másutt alig 30-40 cm, alatta sárga homok látszik. Sok téglatormelék, vesszőlenyomatos patics, néhány cseréptöredék volt látható a gödrökben. A területet akácerdő borítja, és a környéket Szatalinnak is nevezik. A leletek alapján világos, hogy a végvári harcokkal kapcsolatban használták. Középkori előzményéről nem tudunk, egyáltalán az írásos adatokban sehol sem szerepel, azt a két esetet kivéve, amikor Korpádnál említenek a Rinyán átkelőhelyet.

Forrás: Jankovich-B. Dénes

Adatok a Rinya – Völgy középkori településtörténetéhez Somogy megye múltjából levéltári évkönyv 7. szám.

Kaposvár 1976. 3 – 37 p.

A török hódoltság után

A másfél évszázados török megszállás hosszú időre visszavetette az országot, s azon belül Somogy megye fejlődését. A pusztulás valódi képe csak akkor vált igazán szembetűnővé, amikor a XVIII. század végén az önálló hadsereg szervezése kapcsán felmérték a török hódoltság egykori területét. Somogy megye felmérése 1783–84-ben történt meg. A térképészeti felméréshez készített országleírás megyénkre illetve környékünkre vonatkozó közlésével képet adunk Nagyatád és környéke XVIII századvégi településtörténeti, hegy-vízrajzi, gazdasági viszonyairól. A leírás készítői – igazodva a térkép beosztásához – a következő kérdésekre adtak választ:

1.) A községnek a szomszédos helységektől való távolsága órákban kifejezve. A távolságot központtól központig mérve adták meg (5000 lépés = 1 óra).

2.) A községekben található szilárd épületek. Ennek a katonaság elszállásolása szempontjából volt jelentősége, számunkra pedig kirajzolódik a török utáni település képe.

3.) A vizek minősége. Ez az adat abból a szempontból érdekes számunkra, mert a vízszabályozások megindulása előtti állapotot tükrözik.

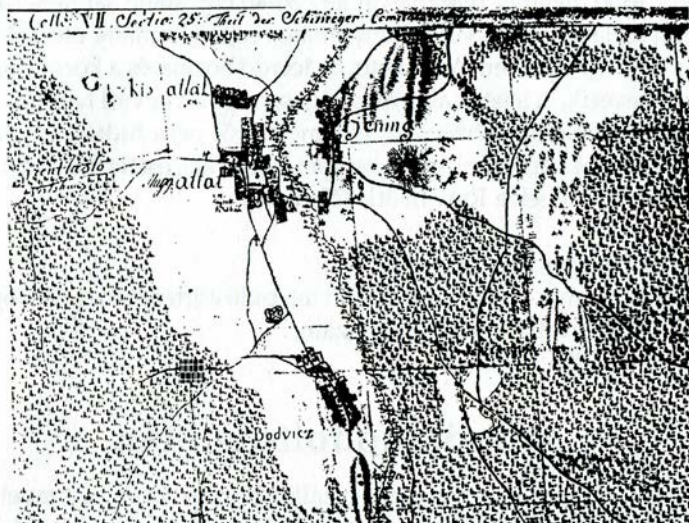
4.) Erdők állapota.

5.) Rétek és mocsarak. A katonaság mozgása szempontjából igen fontos adat volt.

7.) Környező hegyek. Tájékozódási pontként használták az adatot.

8.) Megjegyzések.

Lássuk a Nagyatádra és a ma már hozzá tartozó községekre vonatkozó adatokat:

VII. oszlop 25. szelvény

Kis Attat (Kisatád)

1.) Ötvös 1¼ óra 2.) Van itt egy kis templom. 3.) Mind a patak, mind a tó alja mocsaras, a tó mellett egy kis malom található. 4.) Az erdőség az egész szelvényben magas törzsű, sűrűn benöve bozóttal és csak az utakon járható. 5.) Nagyon kevés a rét, ezek többnyire nedvesek és csak forró napon száradnak ki. Bizonyos helyeken a mocsarak szinte járhatatlannak. 6.) Az utak általában jók. 7.) Nincs adat. 8.) Ebben a szelvényben található különböző magányosan álló, az erdőben elrejtett ház és különböző néven szereplő malom, melynek jelentősége csekély.

Nagy Attat (Nagyatád) mv.

1.) Jenning (Jánosmajor) ¼ óra. Kisatáddal határos, Szentlászlómajor ½ óra, Somogyszob 2¾ óra, Ötvös 1½ óra, Berzence 4½ óra.

2.) A templom, amelyet fal vesz körül, a helység közepén található kápolna és néhány jól megépített nemesi udvarház valamint a lejjebb található malom.

3.) Mind a pataknak, mind a tónak mocsaras az alja, a tavon van egy malom is.

4–8. (L. Kisatád)

Bodwicz (Bodvica)

1. Atád ½ óra, Bodvica-malom ¾ óra. 2.) Nincs adat. 3–8. (L. Kisatád.)

Forrás: Dobai András

Somogy megye az első katonai felvétel (1782–1785) idején

Somogy megye múltjából – levéltári évkönyv 14. sz. Kaposvár 1983. 89–93 p. és 116–117. p.

A térkép a Somogy Megyei Levéltárban található.

Az 1848-as jobbágyszabadítás adatai

A település neve 1848-ban	Úrbéres háztartások			A megszünt robot gyalognapban	Pénz. szolg. (ezüst Ft)
	Jobbágyszám	Zsellérszám	Házatlan zsellérszám		
Nagyatád	24	24	1	4430.7	48
Bodvica	18	–	1	2545.5	18
Henéz	17	–	2	1926.3	17
	59	24	4	8902.5	73

1848 forradalma a jelzett három községben 59 jobbágyszabadított, 24 zsellér- és 4 házatlan zsellér családot szabadított fel. Az 1848-as márciusi 12 pont 7. pontja: **ÚRBÉRI VISZONYOK MEGSZÜNTETÉSE!**

A jobbágyszabadítottak és zsellérek mentesültek 8902.5 napi robottól, 73 ezüstoffort fizetésétől és szántóföldi termésük 5-öd részének ingyenes átengedésétől.

Forrás: dr. Kanyar József

Harminc nemzedék vallomása Somogyról

Történelmi olvasókönyv második bővített kiadás

Kaposvár, 1989. 295., 296., 298., 300. p.

Nagyatád, Bodvica és Henész 1851-ben

Nagy-Atád magyar-horvát mezőváros Somogy vármegyében a Rinya vize mellett. 1246 katolikus, 23 református, 164 zsidó lakos. Van itt egy ferencziek kolostora és Szentegyháza, melyben a plébánia szolgálatot a

szerzetesatyák végzik. Synagóga. Kastély és kert. Róna határa termékeny; legelője sok; marhavásárai nevezetesek. F. u. Csuzy Pál. Berzencéhez 1 3/4 óra.

Bodvicza horvát falu Somogy vármegyében a Rinya vize mellett. 364 katolikus, 4 zsidó lakós. F. u. Jankovich Antal. Utolsó posta Babolcsa.

Henész magyar-horvát falu Somogy vármegyében, Nagy Atád mellett. 338 katolikus lakós. F. u. gróf Hunyady Ferencz. Utolsó posta Babolcsa.

Forrás: Fényes Elek

Magyarország geographiai szótára

Pest 1851. 56., 100., 144. p.

Közlekedés a XIX. század végén és a XX. század elején

Nagyatádnak, mint fontos piacos helynek életében mindig is nagy szerepet játszott az úthálózat. Egy 1848. évi országtérképen az úthálózatot tanulmányozva hasztalan keressük Nagyatádot, a fontosabb, jelölt utak elkerülték ezt a mezővárost. A Balaton partján és a megye nyugati szélén, továbbá a Drávánál párhuzamosan haladó postautakon kívül csak néhány, Kaposvárt érintő útvonal szerepel ezen a térképen. S ugyanezt a helyzetet mutatja egy 1857-ből keltezett és az úthálózatot kívül a fuvarozóhelységeket feltüntető Somogy megye térképe is. Nagyatád, sőt az egész környező terület fehér folt ezeken a térképeken. Ez annál meglepőbb, mert egy 1832-ben keltezett országos térképen Nagyatádot út kötötte össze Babócsával, az egyik megyei postaút állomásával, és észak felé is megvolt az útja a Balatonig, sőt Kaposvár és Nagykanizsa felé is. Igen valószínű, hogy ezek az utak megvoltak később is, de elhanyagoltan, másodrendűvé süllyedve.

Az 1867. évi kiegyezés utáni új gazdasági fellendülés e vonatkozásban is változást hozott, hiszen egy 1869-ben készült és az ország úthálózatát feltüntető térképen Nagyatád már postaútban fekszik (s ez egybevág Fényes 1865-ben megjelent munkájának azzal az adatával, amely szerint Nagyatádon már postai kiadóhivatal működik). Keresztülvezet rajta a Berzencét Nagybjommal összekötő postaút, amelyen már személy-, málha- és levélközlekedés is van. „Összekötetési út” vezet még Nagyatádról Böhönyére is. Ugyanakkor egy kelet-nyugati irányban haladó, Iharosberényt Nagyatádon át Németladdal összekötő utat is jelez ez a térkép, amelyen rendes postamenet ugyan „nem létezik”, de „külön postáktól vagy sta-

fétáktól használtatik”. Ez pedig azt is jelentette, hogy Nagyatádnak Szigetváron át Pécsre és Iharosberényen át Nagykanizsára is megvolt a közvetlen érintkezési lehetősége.

A századforduló térképein már több törvényhatósági és községi út szeli át Nagyatádot. Az 1910. évi korabeli megyetérképen pedig Berzencével, Taranyon át Vízvárral illetve Somogyszobbal, továbbá Vésével kötötte össze törvényhatósági út. Ez az utóbbi út a nagykanizsa-pécsi állami útba torkollott. Nagyatád ekkor már azok közé a járási székhelyek közé tartozott, amelyekben aránylag sok út futott össze. Egy elemzés szerint Kaposvár volt ekkor a megyei úthálózat központja, de már a második vonalban ott találjuk Nagyatádot is. (Igal, Marcali és Szigetvár tartozott még ebbe a „Kategóriába”.)

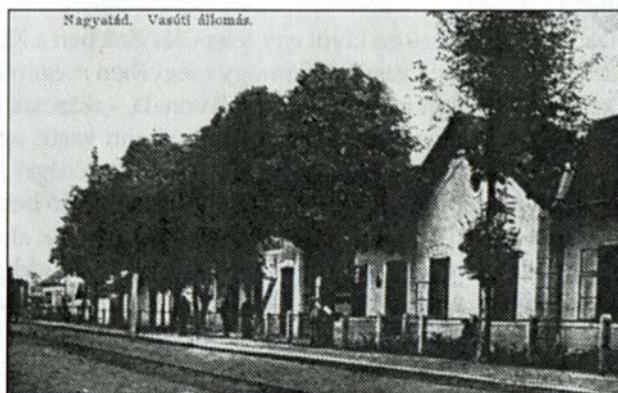
A közutak mellett ill. azokon kívül egy település életében a XIX sz. végén döntő szerepet játszott a vasút. A Somogy megyében megépült vasúti hálózat a Déli Vasút Balaton mentén megépült vonala – akárcsak hajdan a postaút – Nagyatádot messze elkerülte. A Dráva menti vasút ugyancsak távol esett Nagyatádtól. A közlekedés fejlődésének lehetőségét jelentette volna az 1872-ben megépült Dráva–Duna vasútvonalba való bekapcsolódás. A főútvonalat eredetileg Beleg felől Nagyatádon keresztül akarták vezetni Csurgó felé, ami nagyon kiemelte volna Nagyatádot is addigi eléggé elszigetelt helyzetéből. Azonban itt is az történt, mint ebben az időben nem egy helyen (pl. Szekszárdon is), hogy a község vezetői nem ismerték fel a vasútban rejlő távlatokat; itt történetesen a fuvarozó gazdák féltették keresetüket, s elleneztek Nagyatád fővonalba történő bekapcsolását. A helyi hagyomány azonban azt is megőrizte, s utóbb a rövidlító ősök szemére vetette, hogy szarvasmarháikat féltették a legelőn átvezető vaspályától, attól, hogy a mozdonyok zakatolásától a tehenek elvesztik a tejet. Az elvesztett vasút helyett kárpótlásul az atád–szobi út kikövezését kapták, amely azonban csak kevés ideig volt jó.

A fővonalról tehát elesett Nagyatád, de azért a vasút építői mégis figyelembe vették érdekeiket. A megye azzal érvelt az Ötvös helyett Szobon létesítendő állomás mellett, hogy az Atádról könnyebben elérhető, mint Ötvös, amelyen nem vezet át a Drávát a Balatonnal összekötő komolyabb út. Szobon át Nagyatád bekapcsolódhatott a már 1868-ban a forgalomnak átadott Zákány–Barcs–Szigetvár–Pécs vasútvonalba is.

A Duna–Dráva vasútvonal megépülése (1872) után Somogy megyében sokáig szünetelt a vasútépítés. A vasútvonal, a viszonylag könnyű és olcsó szállítás előnyeit alkalmuk volt az érintett vidék lakosainak tapasztalni. Hamarosan felmerült a helyi érdekű vasutak építésének gondolata. E vasutak építési költségeinek jelentős részét az érdekelt földbirtokosoknak és

községeknek kellett viselniük. A tapasztalat sok mindenre megtanította Nagyatád vezetőit is, és Somogy megye első helyiérdekű vasútja: a Barcs–Somogyszob vonal Nagyatádon vezetett keresztül. Az előre kijelölt nyomvonal irányába Nagyatád igen határozottan szólt bele: azt igényelte, hogy az állomás semmiképp se legyen 1 kilométernél tovább a községtől. A megyéhez beadott kérelemben hangsúlyozták, hogy amennyiben az állomás távolabbra telepítésével a községet hátrányos helyzetbe hozzák, akkor Nagyatád megtagadja a községi hozzájárulást a vasútépítéshez.

1890 szeptember 12-én avatták fel ezt a vasutat. Ezzel Nagyatád korszerű közlekedési eszközhöz jutott, mely – mint járási székhelyt – már nagyon is megillette.

Ezzel a vasútvonallal teremtődött meg tulajdonképpen először a korszerű szállítás és utazás lehetősége nemcsak Szobon és Barcson át Horvátország felé, hanem a Balaton, sőt a megyeszékhelyen át Budapest felé is.

Nagyatád, amely az önkényuralom idején közlekedési útjait tekintve elhanyagolt helyzetben volt, a század végére kezdte kiheverni ezt a háttérbe szorítottságot. Jelentőségének emelkedését jelzi, hogy az 1912–1922. évi országos úttérképen Nagyatád–Háromfa–Babócsa–Erdőcsokonya között elsőrendű autóút volt. Az első hazai autóúttérképen tehát Nagyatád a megye közepén már jó úttal ellátott nagyközségként szerepel.

Ez a lassan, apránként kiépülő közlekedés nyilvánvalóan kihatott Nagyatád gazdasági életére.

Forrás: T. Mérey Klára

Nagyatád a kisgazdamozgalom bölcsője második közlemény

Somogy megye múltjából levéltári évkönyv 26. sz.

Kaposvár 1995. különlenyomat

Milleniumi ünnep Nagy-Atádon

F. hó 24-én és 25-én a Nagy-Atádi járás közönsége Éhn Sándor főszolgabíró kezdeményezésére Magyarország ezeréves fennállásának öröme szép és lélekemelő ünnepélyt tartott.

F. hó 24-én este már több ezerre menő ember gyűlt egybe a járás székhelyén és gyülekezett a község háza főterén.

Az egész község díszesen kivilágítva és fellobogózva ünnepi fényben ragyogott.

Mintegy $\frac{1}{2}$ 9 órakor a nagyatádi dalárda rázendítette a Himnuszt, ezután pedig Barakonyi Károly nagyatádi ügyvéd igaz honi hévvel, tartalmas hazafias beszédet mondott a megjelentekhez, lelkesítve, a hazát és a királyt éltetve, fákllyákkal, zászlókkal, zeneszóval járták be a községet, majd visszatérve a község háza előtti térre, a nagyatádi dalárda a szótartot énekelte el, mialatt a közönség a fákllyákat égetve éltette Barakonyi Károly beszédét.

Kárpátoktól Adriáig, szerte a széles hazában ünnepet ül a magyar nemzet. Ezer éve, hogy kelet felől, a kárpát bércein, őseink vezére Árpád sisakján tört meg a felkelő nap szép arany sugara.

Ezer éve, hogy őseink harci bátorsága, megszerezte e földet, hazánkat!

Ezer éves ittlétünk határkövénél állva, mint nemzetünk hű fiai ünnepe-
lünk mi is.

A történelem tanítja, hogy egy ezredév igen nagy idő a nemzetek életében is. Hazánknak vérrel és arany betűkkel megírt történetéből pedig tudjuk, hogy itt Európa szívében egymagunkban állva, minden rokon és testvér nép támasza nélkül sokszor a megsemmisítésünkre törő óriási ellenségekkel szemben is, – őseink erényei: a hős harci szellem, a politikai bölcsesség s a hazánk lángoló szeretete egy ezredéven át oly dicsőséggel tarthatták fenn e vitézséggel megszerzett hazát, hogy hálaadással borulva le az Isten véghetetlen kegyelme előtt – mely felettünk mindenkor örködött – e hazának minden hű fia, a dicsőség érzésével vallhatja magát magyarnak!

Dicsőség teljes a mi nemzeti ünneplésünk!

S véghetetlen örömmel tölthet el bennünket, hogy a világ leghatalmasabb uralkodói és népei, képviselőjükkel megjelenve, rokonszenvüket hozták el ünneplésünkre. Zászlóhajtás ez előttünk.

A mi méltán emelheti nemzeti önérzetünket, mert ezt biztos annak elismerésül tekinthetjük, hogy a felettünk elmúlt hosszú idők, nagy viharai által sokszor megtépett nemzetünk, a mint tehette, a mint a viharok feje

felett elvonultak, azonnal megkezdte munkásságával biztosítani maguk számára a jövőt.

Nemzetünk első ezredévét biztosította őseinknek a hazáért vért és vagyont áldozni kész lángoló hazaszeretete, vitézsége – nekünk, kiknek az első ezredév örömnepét ünnepelnünk a sors kegye megengedte, őseink erényeit megtartva, imádott hazánknak vérrel áztatott hantjait, verejtékünkkel is szakadatlanul öntözni kellend. Csak így biztosíthatjuk nemzetünk számára a második ezredévet. Ez a mi és jövő nemzedékének feladata; ezért ne feledjük el a költő ihletett szavait „többé már nem a vér, ... a verejték nemesít”.

És ha ezt nem feledjük, ha őseink erényeit megtartva, békében és harcban egyaránt hűek leszünk a hazához, a királyhoz; akkor Istenbe vett bizalommal nemzetünk másik évezredének hajnalán bátran tekinthetünk a jövőbe, – akkor meg fogja érni nemzetünk a második ezredévet is! És hogy biztosan megérje:

*Hazádnak rendületlenül
Légy hive óh magyar!
Bölcsőd, s majdan sirod is
Mely ápol s eltakar.
A nagyvilágon e kívül
Nincsen számodra hely
Áldjon vagy verjen sorskeze
Itt élned és halnod kell.*

F. hó 25-én délelőtt a szabad ég alatt katolikus és izraelita hálaadó isteni tiszteletek tartottak, melyeken a nagy közönség vallásra való tekintet nélkül vett részt.

Az isteni tiszteletek után a járás községeinek képviselői diszgyűlést tartottak, melyen Éhn Sándor főszolgabíró ur hazafias beszéddel üdvözlőlvén a megjelenteket ezek az ő indítványára egy járási közkórháznak létesítését határoztak el, melynek alapjára a főszolgabíró ur egy általa e célra eszközölt gyűjtésből kifolyólag 500 forintot ajánlott fel.

A járási diszgyűlés után Nagyatád község képviselő testülete tartott diszgyűlést, melyen Gyarmati József követségi képviselő indítványára a képviselő testület lelkesedésének és hazaszeretetének jegyzőkönyvileg is kifejezést adott.

Délután 3 órakor népünnepély vette kezdetét. A mintegy 5-6 000 főből álló közönség mulattatására különböző versenyek folytak, este pedig az alsósegesi földmives műkedvelők a szabad ég alatt felállított szinpadon a „Falu rossza” című népszínművet adták elő.

A nagy közönség az előadást érdeklődéssel nézte végig s tetszésével sűrűen tüntette ki a szereplőket, kiket Pap János alsósegedi ref. tanító tanított be, s kik értelmes előadásukkal, józan eredeti felfogásukkal és alakításukkal a tetszés nyilvánulásokra reá is szolgáltak.

Előadás után még reggelig vigadott, mulatott a közönség, mulatsága közben sűrűen éltetve a hazát és a királyt.

Somogy. 1896. június 7.

Roboz István szerk.

Somogyi atléta a stockholmi olimpián

Mudin Imre nagyatádi polgári iskolai tanár, a magyar atlétaválogatott tagjaként részt vett a stockholmi olimpián és hatodik helyezést ért el 12,81 m-rel a súlylökésben. Versenye előtti napon levélben számolt be a helyi lap olvasóinak:

Stockholm! Természeti szépségekben igen gazdag város. A svédek igyekeznek ezt kihasználni. Bármerre megy az ember mindenütt víz... A víz partján gyönyörű, szebbnél szebb villasorok emelkednek. A vízen élénkebb a kereskedelem, mint a városban. A város nagyon csendes, ami zaj van, azt is az itt levő idegenek csinálják. Az utcák most a kíváncsiak egész seregétől népesek. Egész este 11 óráig világos van.

A versenypálya hotelunktól (Continental hotel) kb. 20 percre van vilamossal. A stadion nagyon szép. Igaz nincs olyan nagy, mint a londoni, de igen ízlésesen épült. Félig földött a belseje. Most feltűnnek a hatalmas testű és erejű amerikaiak. Főtrénerük az öreg Murphy. Már süket az öreg, de azért mégis nagy tekintély. Ellenzólás nem létezik, úgy respektálják az öregot, hogy csoda.

Csapatokra oszolva dolgoznak. Itt rövidtávfutók, ott hosszú, majd dobók, ugrók, stb. Már kezdetét is vették a versenyek. A rövidtávfutó számok. Futball is eldőlt. Világbajnok Anglia. Győz Magyarország ellen 7:0, Finnország ellen 4:0 és Dánia ellen 4:2.

II. Dánia, III. Hollandia. A kiesettek részére vigaszdíjat rendeztek. Ezt imponáló fölényrel Magyarország nyerte. (Németország ellen 3:1, Ausztria ellen 3:0). Az osztrák meccsen személyesen is lenn voltam. A játék az első félidőben nem valami tetszetős volt. Mindkét fél igen óvatos volt. Az első gólt Schlosser lövi egy kavarodásból. Innentől változatos a játék. A magyar csapat állandó fölényben van. Akcióit nem kíséri szerencse, mert három ízben a labda a kapu mellé gurul. Félidő után más a játék képe, mert az összeroppanás, mire az osztrákok várnak nem következik be. A magyar csapat tüzesen támad. Szebbnél szebb labdák süvítenek a kapu mellett. Végre Borbás lefut és szépen centerezett labdáját Pataki csavart lövéssel a kapus mögé a gólbába emeli. Óriási lelkesedés.

Az angolok a magyarokkal erősen tüntetnek. Rövid játék után Pataki kiszökik és leadott labdáját Bodnár süvítő lövéssel góllá értékesíti. A nap legszebb lövése. Óriási lelkesedés. A meccs után a magyarok a nagy lobogót vagy 100 kisebbel tarkítva a magasba emelik és eléneklik a Himnuszot.

Az osztrákok a fekete sárga lobogóval ezalatt meglépnek. Utána minden játékos ezüst plakettet, míg a szövetség egy szép aranyserleget kap s elvonulnak.

Magasugrás. Minden egyes versenyszámban szemtelenül hazadolgoznak a svédek. Óriási nagy az ellenszenv irántuk minden nemzet részéről. Nyakra-főre diszkvalifikálják a versenyzőket, hogy a győzelmeiket megkönnyítsék.

... Holnap kerül sor rám is.

Forrás: Dr. Kanyar József

Harminc nemzedék vallomása Somogyról

Történelmi olvasókönyv második bővített kiadás

Kaposvár, 1989 431–432 p.

Milyen utat tett meg Nagyatád a kapitalizmus kialakulása és fejlődése időszakában?

Az alábbi közlés az 1994. évi „Kisatádtól – Nagyatádig” című helytörténeti főkisakola felkért előadójának Dr. T. Mérey Klárának Nagyatádra vonatkozó kutatásait összegzi. A teljes tanulmány a Somogy megye múltjából című levéltári évkönyvben található.

(A szerk.)

1881-ben 311 ház állott Nagyatádon, amelyben 2795 fő lakott. Bodvicán, Henészen, Kivadáron 176 házban mintegy másfél ezer ember élt.

1910-ben Nagyatádon 421 lakóházban 3663 lakót jegyeztek fel, s további 90 katona élt még ott, akik a méntelephez tartoztak. E lakóházaknak több mint a fele téglából épült. Bodvicán, Henészen és Kivadáron ugyanakkor 192 lakóházban 1987 fő élt. A házak száma tehát nem gyarapodott feltűnően, mint ahogy a lakosság száma sem nőtt viharos sebességgel. Ez a tény egyben ennek az időszaknak mérlegét is adja Nagyatád számára.

De nézzünk meg egy másik statisztikai adatot: a postai forgalmat jelző táviratszámokat. 1882-ben Nagyatádra 92 távirat érkezett és onnan 99 táviratot adtak fel.

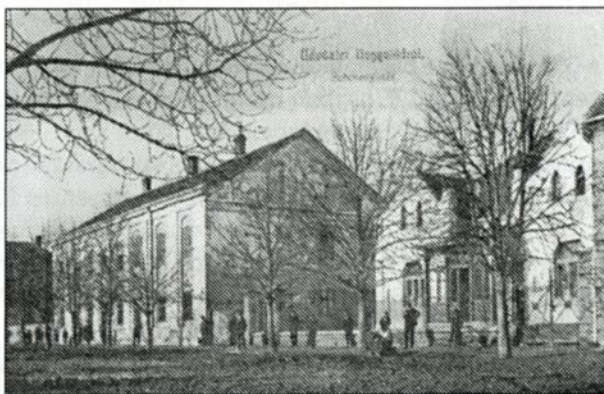
A Nagyatád – Szob állomáson – amely már a környék táviratforgalmát is jelzi – 540 táviratot adtak fel, és oda 636 érkezett. Kaposvár táviratforgalma ugyanekkor ennek közel tízszerese, Barcsé pedig nyolcszorosa volt.

Nagyatád azok közé a tipikus kisvárosok közé tartozott Magyarországon ebben az időszakban, amelyek őrizték konzervatív hagyományait és szinte napról napra kellett megküzdeni a község egyre szaporodó gondjaival. Lakossága – nemzetiségét, vallását és társadalmi helyzetét tekintve egyaránt – sokszínű és sokrétű volt. Ezt fejezi ki az a sok-sok egyesület, egyesület, kaszinó, stb., amely falai között otthont talált. A közéletben fontos szerepet játszott a ferences zárda, amelynek rendfőnöke esetenként még a sajtó hasábjain is – rendszerint vezércikkben – közölhette gondolatait. De éppen olyan erős hatása volt a nagyközség életére az izraelita hitközségnek, amelynek tudós rabbija volt pl. a polgári iskola létrehozatalának egyik legfőbb mozgatója.

Az iparosok szervezetei, a kereskedők és a gazdák köre mellett például a nagyatádi sportegyesület is – a sajtó által fokozott figyelemmel kísért

– tevékenységet fejtett ki. A polgári iskola tanára: Mudin Imre súlydobó bajnok volt, aki a háború idején a fronton esett el.

A helyi lapot olvasva elsőként az ötlík szemünkbe, hogy Nagyatád sokrétű, sok gyökerű társadalma milyen egygyé tudott válni egy-egy közösségi cél elérésekor. Pedig valóban sokszínű volt ez a társadalom. A nagykereskedők, a nagyiparosok és az értelmiség egy rétege (ügyvédek, orvosok) jelentették a tőkét, a kisiparosok és a kiskereskedők a város gerincét, s a munkások: a mezőgazdasági és ipari proletárok helyezkedtek el a társadalmi piramis alján, viszonylag kis számban és nagyon vegyes összetétellel.

A legnagyobb gyár: a zsinórgyár a század első évtizedében nagyrészt gyermekmunkásokkal dolgoztatott. Jellemző mozzanatként emeljük ki ennek megvilágítására az egyik emberbarát Nagyatádon tett látogatását, aki az akkoriban Magyarországon nagyon megszaporodott számú elhagyott gyerekek részére létesítendő gyermekmenhelyek, gyermek-elhelyezési kérdések megoldása érdekében volt hivatalos körúton. Megmutatták neki a zsinórgyárat, amelyben akkor igen sok gyermek dolgozott. A századfordulón az árva gyerekek elhelyezésére létesített egyik legsikeresebb „gyermekintézménynek” a szakemberek a tolnai selyemgyárral kapcsolatban létrehozott lányárvaházat tartották. Úgy tűnik, ez a példa, a gyermekmunkaerő elhelyezése lebeghetett a látogató szeme előtt, amikor a tolnaihoz hasonló gyermekmenhely Nagyatádon történő létesítését helyezte kilátásba. Ez végül is elmaradt, hiszen a gyár átalakult, és az új üzemből inkább szakértő kézre, szakmunkásokra volt szükség, és nem olcsó gyermekmunkaerőre.

Nagyatádon ennek a gyárnak átszervezésével a gyermekmunka iránti igény mérséklődött, de megmaradt egy elég széles ipari bedolgozó réteg, amely otthonában végzett gyári munkát.

S kiből verbuválódott a városkának jelleget adó kisiparosság és a kereskedők rétege? A századforduló tanonclajstromaiban lapozva kiderült, hogy Nagyatádon az iparosmesterek és a kereskedők gyakran váltogták tanoncaikat, olykor súlyos bánatpénzek ellenében. A felvett tanoncok egy része már jóval kinőtte az inaskort, bár ez inkább a kereskedelmi alkalmazottak esetében fordult elő, akiknek munkába állításánál a tanonctörvények adta jobb lehetőségeket használta ki a munkáltató. A tanonclajstromban lapozva és a tanoncok illetőségi, illetve születési helyeit nézve feltűnik, hogy a Nagyatád és környéke mellett milyen sok tanonc születési helye Galícia. A századfordulón onnan tömegesen kivándorló zsidóság kisebb része épült bele az erős izraelita közösségi szervezetekkel (imaház, nőegylet) rendelkező Nagyatád társadalmába, s ez azonnal megmagyarázza a zsidóság számszerű növekedését is.

Sokszínű társadalma volt a századfordulón ennek a kisvárosnak, amely az egykori mezővárosból közigazgatási státusa szerint nagyközség, de valójában egy vidék természetes központja volt. Külsőségeiben is más volt, mint a környező falvak, nem is szólva a pusztákról, amelyek ismét egy másik, egy jóval lejjebb álló társadalmi kört jelentettek ekkor.

A nagyközség képviselő-testületi ülésein és a helyi sajtó hasábjain rendszeresen hangot adtak a település külső arculatát városiasá változtatni kívánó törekvéseknek. A nagyközség harcot vívott a vásárjogot kézben tartó egykori földesúrral: Lebach Keresztéllyel például abban a kérdésben, hogy az állatvásárokat ki kell telepíteni a település központjából. Vitára adott alkalmat utóbb a heti piac helyének megállapítása is. Amikor 1903-ban Nagyatádon felállították Kossuth Lajos szobrát, s annak leleplezésére meghívták annak fiát: Kossuth Ferencet, a nagyközség képviselő-testületének az óriási por és a rossz utak miatt kellett szegyenkeznie. A századelső évtizedében tehát beszereztek két lovat és egy öntözőkocsit, megoldva ezzel a nagyközség portalanításának problémáját. Óriási gondot okozott azonban továbbra is az utak tűrhetetlen állapota, amelyhez még a nagyközség központjának rendezetlensége is hozzájárult. De már ekkor elkezdik a parkosítást, a Széchenyi tér rendezését. Felépül a fürdő szép épületén kívül az akkor modern járásbírósi épület (előzőleg nagy pánikot keltett, hogy esetleg elviszik a járásbírósi épületet Barcsra, s ekkor nyúlt zsebébe a község, hogy ezt megakadályozza). Tűzoltói díjat szereznek a környéken rendezett tűzoltóversenyeken, a sportolónak sikere van, a fürdőt orvosok kara látogatja meg és értékeli magasra, s mindez alkalmas arra, hogy Nagyatád polgárainak öntudatát növelje.

Ha a település grafikonon ábrázolt foglalkozási összetételét a megye és néhány más településének hasonló adataival vetjük össze, világosan kiderül, hogy Nagyatád még a városiasodás igen alacsony fokán állott

ekkor. Mezőgazdasági és ipari jellege mellett a kereskedelem és a közlekedés viszonylag kis szerephez jutott, és az egyéb, elsősorban szabad pályán mozgó, ill. az értelmiséget jelző foglalkozási kategóriája hasonlóképp vékony. Ez akkor derül ki, ha Kaposvárral hasonlítjuk össze, ahol ennek a rétegnek viszonylag magas aránya már a városiasodást jelzi. Mindamellett Nagyatád társadalmában jól megfértek egymással a cseh földről jött állatorvos, a méntelep katonái, a nagykereskedők és a kisiparosok piackereső világa, és a vasárnapi beszélgetést a templom téren a helyi lap által „köpködő kaszinó”-nak nevezett helyen tartó mezőgazdasági munkásság és gazdasági cselédség. Az „atádi” jelző tartotta őket össze, amelyben ott volt az az öntudat, amely kiemelte a környezetből az ott lakókat és nemcsak polgárjelöltté, hanem polgárrá is tette őket.

Ez a kisváros 70 év alatt poros és elhanyagolt, a birtokrendezés problémáival küzdő, a forgalmát már-már elvesztő mezővárosból egy vidék központjává tudta ismét felküzdeni magát lakóinak szorgalma, összetartása és nemes lokálpatriotizmusa által. Nagyatád lakosai ebben az időszakban teremtették meg a későbbi, a valódi város számára a fejlődés alapfeltételeit.

Forrás: T. Mérey Klára

Nagyatád a kisgazdamozgalom bölcsője

Somogy megye múltjából levéltári évkönyv 26. sz.

Kaposvár 1995. különlenyomat

Somssich Zsigmond az utolsó nagyatádi gróf

Horváthné Gréczi Mária könyvtáros 1988-ban hangfelvételt készített gróf Somssich Zsigmonddal folytatott beszélgetéséről. Az alábbiakban a Múltidéző olvasóinak közreadjuk a riport szerkesztett, stilizált változatát.

– *Zsiga Bácsi! Kérem meséljen családjáról!*

– A nagyapám körülbelül kétszáz évvel ezelőtt telepedett le Kivadáron. Somssich Adolfnak hívták. A felesége Teréz szintén Somssich lány volt a Somssichok egy másik ágából. A nagyszüelim építették a kivadári kastélyt. Négy gyermekük közül József a legidősebb Magyarország Vatikáni követe, később a Fridrich – kormány külügyminisztere volt. A második fiúk Somssich Géza ő volt az én atyám. Anyai nagyapám az első világháború idején Berlinben osztrák – magyar nagykövet volt. Valószínű erre vezethető vissza az, hogy születési helyem Berlin.

1914. május 6-án születtem. Öten vagyunk testvérek, én vagyok a legidősebb. László öcsém a II. Világháború után külügyi szolgálatot teljesített Rómában, ma Amerikában, New York-ban él Józsival együtt. Béla testvérem a háború után kétszer disszidált, másodszor az 56-os forradalomkor. Jelenleg Ausztráliában Sidney-ben él.

Mária Terézia nevű húgom Selmeczi Miklósné – férje katonatiszt volt Nagyatádon – Budapesten lakik.

Édesapám 64 éves korában halt meg agyvérzésben. Kivadáron a családi mauzóleumba a nagyszülők és József nevű nagybátyám mellé temették el. Sajnos már nincs meg a mauzóleum, elpusztították. A lebontás után a csontokat és maradványokat a nagyatádi temetőben közös sírban helyezték örök nyugalomra.

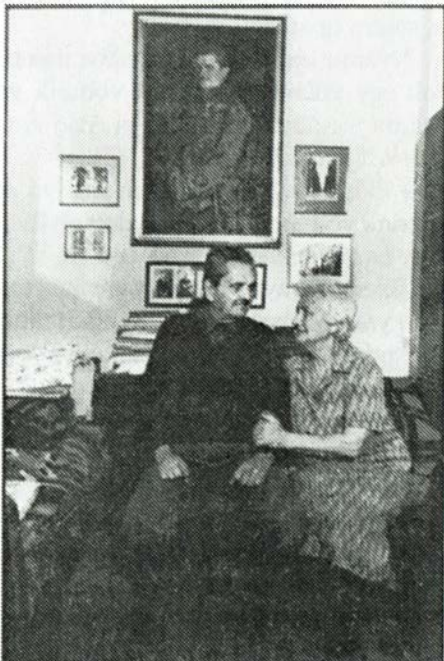
Édesanyám is itt a helyi temetőben nyugszik, Eszter nagynéném szintén.

– *Hol végezte iskoláit, milyen iskolába járt?*

A négy elemi iskolát Kivadáron magánúton jártam ki. A gimnázium nyolc osztályát a pécsi Pius Jezsuita Gimnáziumban végeztem el és ott is érettségiztem. Néhány évre hazakerültem, majd a Közgazdasági Egyetemre mentem tanulni mezőgazdasági szakra. A négy évet kijártam de a diplomát a katonaság miatt már nem tudtam megszerezni. A gimnáziumban latint és görögöt, az egyetemen németet és franciát tanultam ez utóbbi két nyelvet ma is beszélem.

– *Beszéljen a Somssich gazdaságról, a család életéről!*

Az egyetem és a katonaság után a kétezer holdas családi birtokon dolgoztam, a gazdaságot irányítottam. Főleg gabonafélét, kukoricát, krumplit és takarmánynövényt termesztettünk a kivadári határban. Volt tehenészetünk, birkatenyészetünk voltak igás és parádés lovaink és ökörcsordánk.

Somssichné! Somaich Zsigmond, Nagyatád, 1908. I. 8.

A családi kastély a falu közepén volt. Emeletes volt a 30-40 szoba szépen be volt rendezve antik bútorokkal. Sok szép és értékes festményünk volt Rippl Rónaitól, Glatz Oszkártól.

Glatz Oszkár édesapámat ábrázoló festménye még ma is megvan. Elég nagy könyvtárunk volt lexikonokkal, magyar és idegen nyelvű könyvekkel.

Otthon mindenünk megvolt. A család hölgy tagjai olvastak, lovagoltak, teniszeztek, kézimunkáztak, kirándultak, utaztak. Én is nagyon szerettem olvasni, vadászni, lovagolni de szerettem a gazdaságot, a munkát is, sosem unatkoztam.

Nyáron külföldre Ausztriába mentünk nyaralni. A Wörthi tó mellett volt egy villánk. Ha itthon voltunk vásárnaponként autóval bejártunk Atádra moziba. A mozi a mai Atád Áruház helyén volt.

– *Milyen autójuk volt?*

– Először egy német gyártmányú Auto Daimler majd egy Wanderer kocsink volt amit a háború alatt elvittek a németek.

– *És télen mivel mulatták az időt?*

Télen többnyire a pesti lakásunkban laktunk, de ha itthon voltunk akkor gyakran részt vettünk az atádi mulatságokon, műsoros előadásokon. Társasági életet is élünk. Legtöbbet a segesdi, rinyatamási, tarnócai Széchenyiekkel jártunk össze.

– *Zsiga Bácsi! Emlékszik-e a személyzetre?*

– Az utolsó inasunk Klauz Ernő volt, '87-ben halt meg. A felesége volt a szakácsnőnk. Aztán emlékszem még a Matics Pistára és Sándorra ők is inasok voltak. A Gönyéék voltak a lovászok és a parádés kocsisok.

– *És jött a háború.*

– Igen. 1939-ben vonultam be először újoncnak. Majd 41-ben újra behívtak, Kassára kerültem ahol két évig szolgáltam. 1944-ben kikerültem a Kárpátokba a frontra. A parancsnokságon teljesíttem szolgálatot, az első vonalban nem voltam. '45 május 20-án fogságba estem két és fél évig voltam hadifogoly, 1947 október 6-án kerültem haza.

Hazatérésemkor a kastély már teljesen romos állapotban volt, sem ajtó sem ablak nem volt, mindenki vitt amit tudott, mindenünket széthordtak, a gazdaságot, a birtokot elvették. Abban a házban laktunk amelyikben ma (1988) az iskola működik, és azon a 100 holdon gazdálkodtunk tovább amit meghagytak. '50-ben kitétek a házból bennünket, Bodvicára költöztünk édesanyámmal. 1951-ben meghalt Eszter néném.

– *Somssich Eszternek sokat köszönhet Nagyatád.*

– Eszter nénémnek aki édesapám húga volt valóban sokat köszönhet a város. Anyagilag támogatta a zárda (ma Bárdos Iskola) megalapítását és

működtetését, nagyon komoly segítséget nyújtott a zárdában tanító apácáknak. Ő Kispusztán lakott. Az ő kastélya olyan 15-20 szobás lehetett, jelenleg is megvan még, nem bontották le.

– *Zsiga Bácsi! Gombolyítsuk tovább élete fonalát!*

– 1951-ben deportáltak bennünket Hortobágyra. Ekkor 37 éves voltam. Amikor odaértünk ezzel fogadtak bennünket: maguk felejsék el, hogy volt otthonuk! Maguknak itt kell dolgozni és itt kell megdöglenni! Másfél évig voltunk kitelepítve. Dolgoztam mezőgazdasági munkát, később culágerkodtam. Amikor elengedtek bennünket bejöttünk Nagyatádra a Kolozsvári utca 17-be, azóta is itt lakunk a feleséggel.

– *Kapott-e munkát, hol dolgozott?*

– Hortobágy után nem kaptam letelepedési engedélyt, ezért édesanyámat itthon hagyva a balatonboglári szőlészetbe mentem dolgozni. Egy év múlva jöhettek haza. Atádtól nem messze Szarkástón az Állami Gazdaságban a dohányosoknál kaptam munkát, de hamarosan mennem kellett mert befurakodónak, felbujtónak tartottak. Ez az időszak volt a legnehezebb. Sokan elkerültek bennünket, az utcán inkább átmentek a másik oldalra ha látták, hogy jövünk. Szezon munkákat vállaltam aztán az erdészethez mentem segédmunkásnak '61-ben megnősültem. A konzervgyárba kerültem ahol befogadtak, jól éreztem magam onnan mentem nyugdíjba és nyugdíjasként még tíz évig voltam könyvtáros az üzemi könyvtárban.

– *Mi maradt a grófi címén kívül mára a Somssich-vagyontól?*

– Néhány bútordarab, néhány festmény és sok-sok emlék.

– *Köszönöm a beszélgetést.*

Gróf Somssich Zsigmond 1989-ben elhunyt, a nagyatádi temetőben nyugszik.

Somssich Eszter grófnőről az 1989-es rendszerváltás után Nagyatád Város képviselő-testülete utcát nevezett el.

Szőke József

Forrás: Magnókazetta a nagyatádi Városi Közművelődési Könyvtár Hangarchívumában. 1432. sz.

Foto: Találkozások II.

Nagyatád 1990.

Fuszenecker Ferenc

Nagyatádi Emberek VII.

Babay József vallomása Somogyról: „a gyönyörű pogányföldről”

„Szülővárosom Nagyatád”

Az író törvénytelen gyerekként született Nagyatádon. Anyja szegény varrónő volt, akit nagyon szeretett. Otthon című versében az alábbi sorokat írta róla:

*Ó, áldott régi hű tanyám...
Az ablak mögött ül anyám,
Valamit varrhat, a kezét
Imádom, mint a szent-zenét.*

*Ó, csupa zene a keze
Mikor homlokom fedi be.
S mikor a szívem fedi be,
Csak térdre rogyok elibe...*

A családi kapcsolatok melegségét a nagyatádi Iskola utcában szabó nagyapjánál érezte igazán, de annak halála után is segítő kezek támogatták. Olyan gondviselője is akadt Nagyatádon, akinek a lakásán a könyvek sokaságával találkozhatott az ifjú diák.

A megyén kívül Kiskunfélegyházán végezte középiskoláját. Ezek az esztendők ihlették a magyar ifjúsági regények sorában Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálig, s főképp Forr a bor című művei után a „Mi huszonketten” című szép stílusú, örökbecsű diákregegyet, amelyben a verselő osztálytárs (Lula Lali) alakjában talán önmagát mintázta meg, mint aki más városkabeli volt (talán éppen nagyatádi) és Somogyból a 4 gimnázium után „eltanácsolták a gyönyörű pogányföldről”. „Jobb távol élni attól a helytől, – írta akkoriban – ahol métaütővel verekszik az ember közvetlen istentisztelet után az inasokkal”.

Újságírói pályán volt az Új Somogy munkatársa is, amelyben haditudósítónak is dolgozott, egyhelyben azonban sehol sem tudott megállá-

podni. E haditudósításokban a magyar honvédség emberséges arculatáról írt, amelynek a megjelenésére még az elkeseredett orosz lakosság és háziállataik is újra visszatértek a falvakba. Meggrázó képpel ecsetelte a nagy orosz mezőkön küszködő katonákat. „Ember és állat szinte szívig átázik – írta egyik haditudósításában – a ruha csupa sár lesz, deformálódni kezd az arc, felismerhetetlenné válik még az ember beszéde is. A hegyek valósággal bebújnak a földbe, a felhők oly alacsonyra szállnak, hogy félsz: beütöd szürke mennyezetükbe a fejed”.

Végül a főváros lakója lett, a budapesti lapok munkatársa (Világ, Népszava, Magyar Hírlap, Újság, Nemzeti Újság, Magyar Nemzet). Előbb verseskötetei, majd novellái, végül regényei jelentek meg: Mi huszonketten, (1932), Vándorlegények (1933), Rózsafabot (1935), Csodatükör (1937), Istenem, így élünk (1938). Ezt a regényét a kiadó az alábbi sorokkal ajánlotta az olvasónak:

„Babay Józsefnek ebből a regényéből teljes bizonyossággal megtudhatjuk: hogyan éltek a szegény magyarok 1931-ben.” A regény jól tükrözte a korabeli kisváros légkörét. Nagyon sok polgári és kispolgári figura, tisztviselő, iparosmester, tanítók, pincérek és cselédek szerepelnek benne. Regényében egy nagyatádi árvizet is megörökített, a hatalmas pusztításról így írván: „Jó százméteres mederben hömpölygött a máskor szelid Rinya. Vize piszkos, gallyakat, fadereket, lombcsoknyákat sodort és rohant a fekete vízutca, a kiszakadt ablakok, ajtófélfák, egymásba torlódó gerendák, kerítésdarabok.”

A Rózsafabotban egy kis cselédlány szemével festett képet a Rinyaparti városról. A Három szegény szabólegény c. költői játékában pedig az atádi öreg szabómester műhelyét idézte. De a Kék varázs c. ifjúsági regényének egyik alakját is a nagyívó Kuglosits Lajos barátjáról mintázta. Igaza van Várkonyi Nándornak: Babay minden munkájában a „népmese és a népdal nedvei” keringenek, de ne gondoljunk valami népszínmű modorra: Babay József költő volt, amit nyújtott játékos, virágos költészet volt.

Babay tehetségét azon is lemérhetjük, hogy nem kisebb kritikusok írtak munkáiról, mint Vajthó László, Gyergyai Albert, Schöplin Aladár, Dallos Sándor, Lyka Károly, Muhoray Elemér és Kenyeres Imre. Írásaik pedig az alábbi rangos folyóiratokban jelentek meg: A Pozsonyi Magyar Minervában, Napkeleten, Nyugatban, Kalangyában, Protestáns Szemlében, katolikus Szemlében és a Diáriumban.

Legszebb munkáját a Mi huszonketten c. diákregényét egy emlékezetes vakáció történetébe sűrítette, azzal a tragikus kicsengéssel, hogy az érettségi után a huszonkét fiatalembert a frontra, a halálba küldték.

Mosoly című novellájában torokszorítóan szép sorokat írt szülővárosáról:

„Szülővárosom Nagyatád. Akkorka városka, mint egy angyaltenyér. Ez az oka tán, hogy mégis annyi jószág fér el benne. Délre fut ki a leg-hosszabb utcája Bodvicáig.

Bodvica falu. Szép kis somogyi falu, táplálója szülővárosomnak. Min-dig úgy megyek haza Somogyba, ahogy az arató indul a búzamezőre. Tu-dom, hogy sokat kaszálok. Erős kívét kötök. És cséplés után még a szal-mából is meg tudnék élni...”

Forrás: Dr. Kanyar József

Harminc nemzedék vallomása Somogyról

Történelmi olvasókönyv második bővített kiadás

Kaposvár 1989

566 – 567 p.

A NÉPKÖZTÁRSASÁG ELNÖKI TANÁCSÁNAK 7/1971. számú határozata Nagyatád várossá szervezéséről

1. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa elrendeli, hogy Nagyatád nagyközséget várossá kell szervezni.
Nagyatád város Somogy megyéhez tartozik.
2. A szervezeti változás végrehajtásának határnapja:
1971. április 25.

1971. április 25.

LOSONCZI PÁL S. K.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának
elnöke

CSETERKI LAJOS S. K.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának
titkára

Várossá avatták Nagyatádot

Losonczi Pál ünnepi beszéde

Tisztelt ünnepi nagygyűlés, kedves elvtársnők, elvtársak!

– Az ünnepi alkalomból őszinte tisztelettel köszöntöm Nagyatád vá-ros tanácsát és lakosságát, az ünnepi nagygyűlés valamennyi részvevőjét. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa figyelembe vette Nagyatád utóbbi években végbement fejlődését, a rá váró feladatokat, és úgy hatá-

rozott, hogy ezt az érdemes és fejlődőképes nagyközséget várossá nyilvánítja. A határozat április 25-én életbe lépett, és ennek alapján megtörténtek a törvényben előírt intézkedések. Nagyatád városa tehát közjogi szempontból készen áll arra, hogy megkezdje történetének új, még jelentősebb és felelősségteljesebb szakaszát.

Nagy öröm és megtiszteltetés számomra, hogy a várossá avatás ünnepélyes mozzanatában személyesen is közreműködhetem azzal, hogy átnyújtom majd az Elnöki Tanács várossá nyilvánítási oklevelét.

Ez az oklevél a mi munkáshatalmunk, szocialista államunk akaratát, elismerését és bizalmát örökíti meg. Nagyatád város lett, a Magyar Népköztársaság legfiatalabb hetvenhetedik városa.

Losonczi elvtárs ezután az urbanizáció meggyorsulásáról, a hatalmas társadalmi fejlődésről beszélt, amely a szocializmus teljes megvalósulása felé tart. Szólt a vasárnapi szavazásról, pártunk és kormányunk politikájáról, a negyedik ötéves népgazdasági terv céljairól, majd megállapította:

– Minden, hazáját és szülőföldjét szerető ember számára világos, hogy ha Nagyatád az egész ország javán munkálkodik, akkor önmagát is gazdagítja; ha önmagát építi, akkor ebből az egész országnak haszna származik. A nagyatádiak megmutatták, hogy szeretik, építik és rendben tartják városukat, s ez a hazaszeretet fontos tényezője. A város fejlesztésében részt vehet a lakosság apraja-nagyja, erejéhez és tudásához képest. Az önként vállalt, szívesen végzett munkának nemcsak anyagi és esztétikai jelentősége van, hanem erősíti a város és a lakosság kapcsolatát, fokozza az emberek lokálpatriotizmusát is.

Losonczi elvtárs ezután Nagyatád múltjáról beszélt, majd a következőket mondta:

– Amit Nagyatádon láttunk, az egész Somogy megyére jellemző. Somogy ma jó úton jár, erőteljesen fejlődik, és szép tájain szocialista élet folyik. A legutóbbi időkhöz csak egy városa volt a megyének. De ezen a városavató ünnepségen már hivatkozás nélkül, önérzetesen beszélhetünk többes számban a somogyi városokról. A megye székhelye, Kaposvár ma az ország tizenharmadik legnépesebb városa, amihez csatlakozott a Balaton fővárosa, ékessége, Siófok; s most megalakult a harmadik somogyi város is: a feltétlenül nagyra hivatott Nagyatád.

Losonczi elvtárs ezután részletesen elemezte a párt és a kormány területfejlesztési politikáját, az ipartelepítés célját, foglalkoztatási gondjainak megoldását, majd újra visszatért legfiatalabb városunkra.

– Nagyatád a kormányhatározat rangsorolásában középfokú központ, amely mintegy húsz községre gyakorol hatást. Ha felépül a kórház,

a járási művelődési ház, a szolgáltatóház, a szakmunkásképző iskola, a könyvtár, akkor Nagyatád jelentősége tovább nő, kisugárzása fokozódik.

Az Elnöki Tanács elnöke ezután a három nappal ezelőtt életbe lépett új tanácstörvényről beszélt, a nagyobb önállóságról, a megtisztelő felelősségről, a tanács népképviselheti és önkormányzati jellegéről a nép a lakosság odaadó szolgáltatójáról, majd a szocialista demokrácia fejlődésének elemzése után ezt mondotta:

– A szocialista demokrácia a nemzeti összefogás, az együttgondolkodás és az együttcselekvés kovácsa, a városszeretet és a hazaszeretet kohója; politikánkban nemcsak szerves része, hanem célja és eszköze is.

Tisztelt ünnepi nagygyűlés, Nagyatád város polgárai!

Jelképes jelentősége van annak, hogy Nagyatád az országos választások napján kapta meg a városi címet. Magyarország népe ezen a napon tett hitet a párt politikája, a Hazafias Népfront programja mellett. Nagyatád városa, közössége és tanácsa is elkötelezte magát társadalmunk további építése mellett. Meggyőződésem, hogy ettől az ügytől a szocializmus és a nép ügyétől nem is tér el soha. A városavató oklevél átadása előtt megtisztelő megbízatással élve örömmel tolmácsolom a párt Központi Bizottsága, az Elnöki Tanács és a kormány szíves üdvözlését és jókívánságait.

– Most pedig, íme itt a várossá nyilvánító okmány. Engedjék meg, hogy a tisztelt ünnepi nagygyűlésnek felmutassam és felolvassam.

Ebben a pillanatban a város utcáin felbűgött a sziréna, megszólaltak a gyárak munkába hívó kürtjei, fölharsantak az autók dudái, megkondultak a harangok, miközben az Elnöki Tanács elnöke ünnepélyesen felolvasta a városalapítás díszes okmányát:

„Várossá nyilvánítási oklevél. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 7/1971. számú határozatában elrendelte Nagyatád várossá nyilvání-

tását. Ezentúl Nagyatád várost megilletik mindazok a jogok, amelyeket a Magyar Népköztársaság törvényei a városok részére biztosítanak”

– Szép és felemelő jog ez, amit elnyertek. Szép és felemelő kötelességgel is jár. Joguk és egyben kötelességük, hogy szeressék és építsék városukat; szeressék és építsék szocialista hazánkat. Virágozzék és gyarapodjék új városunk, Nagyatád!

A szíre nazúgással most az úttörők dobpergése vegyült. S amikor az Elnöki Tanács elnöke átnyújtotta a városalapító oklevelet, magasra tartotta, majd átadta a város jelképes kulcsát Hamvas Jánosnak, a városi tanács elnökének, úttörők és ifjúgárdisták, az ifjúkommunisták küldöttei vonultak a nagyterembe. Szabó József városi KISZ-titkár tolmácsolta az ifjúság üdvözlését, majd az úttörők virágcsokrokat nyújtottak át az ünnepségen megjelent magas rangú vezetőknek. A színes, látványos eseményt lelkes vastappsal kísérték az ünnepi nagygyűlés résztvevői.

Forrás: Várossá avatták Nagyatádot

(részlet a vezércikkből)

Somogyi Néplap

XXVII. évfolyam 99. sz.

1971. április 29. csütörtök

1 – 2 – 3 p.

Foto: Durgó Tibor

A „huszonötéves város” 21 éves Szoborparkjának 25 (?) évéről

Bizony a valóság nehezen írható le egyszerű számtani jelekkel!

Talán ott kezdődik ez a történet, hogy Ágoston Vencel festegetni kezdett Bodvicán?

Talán ott, hogy Sárdinecz Ferenc gyönyörű, kalligrafikus betűivel írt rajzóra-vázlatai készítése közben elképzelt egy, a nagyatádi népnek is tetsző, hősiemlékmű-formát rajzolgatni, hogy az első világháború kitörésének 10. évfordulójára fölállíthassák az általa tervezett kétalakos szobrot a Széchenyi téri park fürdőháza mellé?

Mégis inkább akkor, amikor a kisgyermek Bencsik István, libákat legeltetve (ahogy a szavak-képek mestere, Durgó Tibor mondja) a nagyatádi gyöpon, elkezdett szoborformákban gondolkodni, hogy aztán a magyarországi szimpozion-mozgalom motorjává, a japán-magyar képzőművészek és művésztanárok programos szervezőjévé, pécsi mesterisko-

lája oskolamesterévé válva a Kossuth-díjat is megadhatta neki egy érdemesebb, ezért rövidéletű hatalom?

Lehet, hogy az alapfeltételt az az ügyetlen bürokratálépés teremtette meg, ami kiváltotta Rumi Attila frissdiplomás biológia-rajztanárból a macacsságot, hogy akkor is Nagyatádon vállalt munkát, ha a járási tanácsi illetékes kétszer is olyan iskolához küldi „üres álláshely betöltésére” (Somogyoszob, Háromfa), ahonnet visszaküldik mondván: nincs számára katedra. A faszobrászat megtanulásáért pécsi tanárképzőt végzett, böhönyci fiatalembert végül is a nagyatádi művelődési ház alkalmazta művészeti vezetőnek, s ott Gáspár István igazgató úr bizony megengedte Attilának a szobrászkodást is, a kiállításokra utaztatást is, sőt barátkozást is a műhelyben-szerszámban segítő Vigh Lászlóval, a faragnivaló fát adó erdőszel, András Józseffel, a szobrokat megrendelő, s valamilyen forrásból időnként ki is fizető pártvezetőkkel, tanácsi vezetőkkel, ügyészekkel.

Igaz, igaz: Bencsik jóval a második világháború előtt legeltette a nagyatádi libákat, Rumi pedig csak 1969. őszén került Nagyatádra, ezért aztán csak akkor találkozhattak, amikor Bencsik túl volt azon, hogy forradalmársága miatt kitiltották Magyarországot fővárosából, Rumi pedig volt már Nagyatádon kollégiumi nevelő is, városi TIT-titkár is, volt kiállítása Budapesten a Ferencvárosi Pincetárlatban, több somogyi városban, s az ő szobrainak tárlatával jelezte művészet-barátságát a nagyközséget városá avató államfőnek 1971-ben Nagyatád.

Somogyban a 80-as évek végéig az volt a lehetőség, hogy csak megyéstől testvérvárosiasodhattak a települések. Lengyel „testvérmegyénk” az olsztyni vajdaság volt. Az akkor már megveszerte ismert amatőr szobrászt, Rumi Attilát elengedték egyszercsak oda, hogy részt vegyen egy művészeti szimpozionon. Aztán járt Szlovákiában is, szintén szobrász alkotótelepen. Ez az a szellemi térség, amit a szobrászat-szobrászok oldaláról nézve a Nagyatádi Szoborpark bölcsőjének is tekinthetnénk, legalább is a következők miatt:

A nagyatádi szimpozionokat sok éven át szervező és vezető, kiváló nagyatádi értelmiségi, Büttnerne Bódy Ágnes által 1985-ben összeállított „DIALÓGUS” című könyvben a külföldi művésztelepekről így emlékezik meg Bencsik István:

„1970-ben meghívtak egy szimpóziumra Szlovákiába. Nem is tudtam a művésztelepekről. Ott töltöttem néhány hónapot. Megismerkedtem egy csomó nagyon értékes emberrel, japánnal, ollasszal, lengyelrel, franciával. Egy pillanat alatt helyrerázódott az a sok-sok mozaik, amit én addig összekínlódtam, és egy képpé állt össze magamról, a világban való helyemről, mint szobrásznak. Elég biztonsággal kezdtem dolgozni. Ha-

zajöttem Szlovákiából, és az újságokból értesültem, hogy Villányban is létesült egy szimpózium. Olyan élmény volt számomra a szlovákiai részvétel, hogy rögtön jelentkeztem Villányba...”

Ekkor már igen csak jó barátságban volt Rumi a kaposvári Bors István szobrásszal, akinek több műve díszíti Nagyatádot. Például: az ő szobrát avatta a nagyatádi népet megtizedelő második világháborúra emlékeztető emlékművé 1994. október 6-án Nemeskürty István. A kaposvári szobrászok, festők, színészek, építészek a megyeszékhelyen szerettek volna művésztelepet teremteni a 70-es évek elején.

A mostanában puha diktatúrának nevezett korszak somogyi hivatalosai azonban úgy megijedtek Galántai művész úrék balatonboglári kápolnatárlatainak szabadságától, hogy a kaposvári művészeknek inkább külön-külön adtak műteremlakást, csak ne csoportosuljanak, csak ne találkozzassanak „fellazító” nyugati kollégáikkal, vagy ha a kommunikáció végképp megakadályozhatatlan, akkor legalább ne Kaposvárott történjen meg az istenkísértés. Végül is lehet, hogy ott kezdődik a szoborpark-történet, abban a Mike melletti vadászházban, ahol András József, Bors István és Rumi Attila beszélgetett a miki parkerdőről, s ebben a társalgásban benne kellett lennie a nem sokkal azelőtt városi tanácselnökké lett egykori miki igazgató-tanítónak, Hamvas Jánosnak is. Már csak azért is, mert igaz, hogy 1974-ben Bors István hatalmas vadász-emlékművet állított föl „helybéli” fából a miki halastó partján (ma a nagyatádi Babay József Általános Iskola Petőfi utcai bejárata mellett látható az „Íjak” című szobor), és tán 100 méterre attól, a tóhoz vezető erdei „lénián” fából-vasból emelt szabadságszobrot Dózsa György (-ök?) tiszteletére Rumi Attila, de addigra (aközben? az ott tapasztaltak miatt?) kiderült az is, hogy a nagyatádi ipari és hivatalnoki háttér nélkül igazi, nagybányais-sankt-margarethenes-lengyeles-szlovákos-villányos alkotótelep nem alapítható. Legalább is nagyméretű fapasztyikák készítésének céljával nem. A művésztelep-létesítésről Hamvas János és Bencsik István kellett, hogy korábban is beszélgessen egymással, s minisztériumi és olyan megyei főhivatalnokokkal, mint például Balassa János megyei tanácselnök-helyettessel. A nagyatádi szimpozion szervezéshez alapfeltételként kellett Payer János DÉDÁSZ - üzemvezető, aki az elektromos-ellátást szervezte meg a szerzők működtetéséhez, építkezésekhez; továbbá a DÉLVIÉP építésvezetőjének, Melicz Györgynek áldozatokat is vállaló személyisége, amely tulajdonságának tartóssága a mai napig szolgálja szinte mindegyik monumentális szobor fölállítását Nagyatádon; Szabolcs Ferenc tanácsi műszakosztály-vezető szervezőkészsége; Vörös Béla tanácsi pénzügyosztály-vezető bürokratikus találékonysága; Dezső Lászlóné tanács művelő-

désiosztály-vezető ambíciózussága; az 1975. tavaszán városi tanácselnökké választott Uitz Ferencné irányító munkája; és ekkor még csak a töredékét soroltam föl a művészetpolitikai húzdmeg-ereszdmeg játékban hol egyik, hol másik irányban aktív személyiségeknek...

Persze, az is lehet, hogy 1974. novemberében, amikor pecséttel és aláírásokkal látták el a Nagyatádi Nemzetközi Faszobrász Alkotótelep és Intersymposium Alapító Okiratát, akkor született a Nagyatádi Szoborpark, vagy inkább 1975. nyarán, az első nemzetközi szimpozion megnyitásakor, illetve egy évre rá, amikor a japán Amemiya Issei felállította a Szoborpark jelképévé nemesült emlékművét, a Meditációt...

Az említett Alapító Okirat szerint: „A művekre vonatkozóan az összes nemzetközileg érvényben lévő szerzői jogok tiszteletben tartása a rendező szervek részére kötelező jellegű” – emiatt talán mégis ott kezdődik a Nagyatádi Szoborpark vállalható története, hogy Pauer Gyula konceptuális művének kivágatása után már tényleg szabadon kommunikálhat a kortárs szobrászat a közönségével (1978)? Ha őszintén akarjuk szeretni a Nagyatádi Szoborparkot, akkor látnunk kellene teljes történetét, az érenyeket is, a hibákat is! Nem minden fölállított műalkotás remekmű, nem óvható meg a művészet a villám (a belga Vanderplancke „Üzenet” szobra), a szélvihar (Gulyás Gyula „Szél” című mobil szobra), és az emberi felelőtlenség csapásaitól (sok-sok fájdalmas példa közül Karl Ciesluk élőfa-művét említem csak itt, bár sokan véljük úgy, hogy a „másként gondolkodásért” kitarító államrendőrködésnek szerepe volt Bencsik és Illa Gyula népművelő Pécsre távozásában, első díszpolgárunk, Kóczián Géza szimpozionbarát patikus összeroppanásában).

Amúgy a nagyatádi szimpozionok szakmai karrierje alighanem akkor kezdődött, amikor a Nagyatádi Művelődési Ház évente rendezett megyei gyermek- és ifjúsági, tehetséggondozó nyári táborok szervezésébe fogott, tavaszról-tavaszra a dél-somogyi amatőr képző- és iparművészeknek tárlatokat organizál(t), persze az alkotótelep hatására; országos faszobrászati kiállítás megrendezésére vállalkozott, s azt sikerrel megvalósította (1985). „Az első országos faszobrászati kiállítás elé” című írásában Pogány Gábor esztéta így foglalt állást:

„A munkáját 1975-ben kezdő nagyatádi Faszobrász Alkotótelep a külföldi szobrászok fogadásával és a hazaiak együttműködésével friss vért ömlesztett az egyébként sem megfáradt faszobrászatunkba. (Egyébként az sem véletlen, hogy ez a szakirányú művészeti alkotótelep éppen ebben a városban dolgozik. Belső-Somogyban régi hagyományai vannak a fafaragásnak, a népi kismesterségekben éppúgy, mint a „magas”

művészetben; elég legyen csak az utóbbihoz példának említeni Segesd ferences templomának csodálatos szépségű – helyben készített – barokk oltárait).

A nagyatádi alkotótelep tízévi munkája bebizonyította a famegmunkálásra bazirozott művészi műhely létjogosultságát és életképességét. Az itt készült munkák nemcsak a szoborparkban és a városban láthatók, hanem elkerültek távolra, kiállítótermekbe és közterekre egyaránt; az itt kapott inspirációk számos művészt újabb és újabb alkotások létrehozására serkentettek. A közeljövőben megnyíló Nagyatádi Múzeum képzőművészeti gyűjtőköre is főként a fából készült műalkotásokra fog kiterjedni, elsősorban az Alkotótelep munkáját dokumentálandó.”

Talán nincs messze a Nagyatádi Szoborpark attól, hogy a gazdasági gyarapodásban érdekeltek kulturális környezetük értékadó részének tekintsék, s ezért a tanácsi-önkormányzati működtetésnél korszerűbb alapítványi formát – befektetésül – megteremtik számára! Talán látják már azt is, hogy ehhez a Művelődési Ház kiadásában nemrég megjelent „térkép” és „gyűjtő” jelzi a megfelelő irányt. A szoborpark olyan, mint minden más jelenség: értékeinek számbavétele, történetének megismerése alapján válhat gazdasági hasznot hozó produkcióvá, amikor megfizetett szakemberei kidolgozzák és megvalósítják a hosszú távú fennmaradás-hoz, fejlődéshez szükséges „filozófiát”.

Végül is lehet, hogy ebben a történetben mégiscsak az volt a döntő, hogy Párizs és Kaposvár világhírű festőművészenek nevelt fia, Martyn Ferenc Nyugatról Pécsre költözött, és mert jó barátságban volt az Aczélkorszak főhivatalnokáival, művészi tekintélyének teljes súlyával elvállalta a nagyatádi alkotótelep védnöki szerepét, majd meg is szerette a Nagyatádi Szoborparkot, hiszen így nyilatkozott a „DIALÓGUS”-ban: „Hozzáértők írják, talán már megírták a nagyatádi szobrok történetét, írtak az enyhén lejtő oldalról, az égbe lépő megfekedett szobrokról. Hiszem, hogy nem felejtették ki a terület szélén szunyókáló kicsiny folyót, a Rinyát meg a gólyákat.” Írta, hogyne írta volna Dr. Laczkó András az egykori nagyatádi tanár, kiváló irodalomtörténész, redaktor, írta Wehner Tibor, Láncz Sándor és több más budapesti esztéta, Géger Melinda kaposvári művészettörténész, fotózta Durgó Tibor, Balla Demeter, Chochol Károly a TV-től, videózta a Lábodi TV, a Pénzár Video (igen művész úr, a gólyákat is), megfigyelte és információit felsőbb kapcsolataihoz juttatta Dr. Madosfalvy Ferenc (diasorozatait a művelődési ház őrzi), a kaposvári Stickel Lajos, diaporáma-műsorait a fél ország látta Posta Józsefnek, előbb szakdolgozatot írt róla, majd szobrával („Búcsúzás” 1993) gazdagította Rezsonya Katalin... Kedves Martyn Művész Úr, ott fenn, az Égben! Az Ég

felé lépő szobrok történetéről sok-sok előadást tartottak már Nagyatádon, Somogy minden részén, másutt is az országban, 1989. óta Charlie Brouwer, tavalytól már Foon Sham is az USA-ban, John D. Antone két évvel ezelőtt Ausztriában is, Dániában is. Nagyatád önkormányzati képviselő-testülete (az első) egyszer már elhatározta, hogy az induló pénzt megadja a művelődési háznak a történetíráshoz, annak kiegészítésére a szükséges mértékre a Nemzeti Kulturális Alaphoz fordult támogatásért az intézmény, s több előkészítő megbeszélést rendezett már művészettörténészekkel a munkához. A Nagyatádi Szoborpark hatalmas művészeti és hatalmas történelmi érték, ezért tudományos igényű feltárására-bemutatóására is szüksége van az alkotó embernek. Meglátjuk milyen lesz! Persze, lehet, hogy az Egből.

Kovács Géza

AMEMIYA Issei
(Japán)

Meditáció

Címlapfotó: a Városi Múzeum épülete
7500 Nagyatád, Széchenyi tér 2.
Tel.: 82/351-888

A MÚZEUM LÉTREHOZÁSÁT TÁMOGATÁSUKKAL SEGÍTETTÉK

AGRIVÁL KFT.
AGROBUS BT.
AGROKÉMIA NAGYATÁD
ATÁD SPED
BALATON FÜSZÉRT RT.
BHJ NAGYATÁD
BÜTTNER ÉS TÁRSAI MÉRNÖKI ÉS KERESKEDELMI KFT.
DATA-GRÁL SZÁMÍTÁSTECHNIKAI KFT.
DUNÁNTÚLI REGIONÁLIS VÍZMŰ RT.
EUROLINE KFT.
GENERALI BIZTOSÍTÓ RT.
INTERFORG BT.
JANZSÓ-NYEMETZ BT.
KAPOS VOLÁN RT. NAGYATÁDI IGAZGATÓSÁG
KASZÓ ERDŐGAZDASÁG RT.
KERESKEDELMI ÉS HITELBANK RT. NAGYATÁD
LÁBOD-MAVAD RT.
LIMPEX KONZERVGYÁR KFT.
MANUFAKTURA KFT.
MASTERFIL RT. NAGYATÁDI CÉRNAGYÁRA
MATÁV RT. PÉCSI IGAZGATÓSÁGA
MECSEK FÜSZÉRT RT.
NAGYATÁD ÉS VIDÉKE ÁFÉSZ
NAGYATÁD SZÖVETKEZET
ORBÁN ÉS FIA VAS- ÉS SZERELVÉNYBOLT
OTP BANK RT. SOMOGY MEGYEI IGAZGATÓSÁGA
RINYA-DOMBÓMENTI VÍZGAZDÁLKODÁSI
É S TALAJVÉDELMI TÁRSULAT
SEFAG RT.
SIOTOUR RT.
SZENT ISTVÁN GYÓGYSZERTÁR
VARJAS KFT.
VERTIKÁL KFT.

Tartalomjegyzék

Múltunkról, jelenünkről	1
Nagyatád és környéke a középkorban	3
A török hódoltság után	11
Az 1848-as jobbágyfelszabadítás adatai	13
Nagyatád, Bodvica és Henész 1851-ben	13
Közlekedés a XIX. század végén és a XX. század elején	14
Milleniumi ünnep Nagy-Atádon	17
Somogyi atléta a stockholmi olimpián	19
Milyen utat tett meg Nagyatád a kapitalizmus kialakulása és fejlődése időszakában?	21
Somssich Zsigmond az utolsó nagyatádi gróf	24
Babay József vallomása Somogyról: „a gyönyörű pogányföldről”	28
Várossá avatták Nagyatádot	30
A „huszonötéves város” 21 éves Szoborparkjának 25 (?) évéről	33

